

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Bakalářská práce

2009

Bc. Kristýna Himmlerová

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

Sociální a humanitární práce

Bc. Kristýna Himmlerová

**Agroturistika jako forma rozvojové
pomoci českým vesnicím v Banátu**
Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Hana Šlechtová, Ph.D.

2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....
Bc. Kristýna Himmlerová

Díky Bohu

Obsah

Úvod.....	1
1 Česká menšina v Banátu	3
1.1 Geopolitická situace Banátu a české menšiny	4
1.2 České osídlování Banátu.....	8
1.3. Demografický vývoj českého obyvatelstva v Banátu do roku 1945	13
1.4 Reemigrace rumunských Čechů do původní vlasti.....	16
2 Potřeba rozvojové pomoci pro české vesnice v rumunském Banátu.....	20
2.1 Socioekonomická situace obyvatel českých vesnic Banátu a analýza hlavních problémů	21
2.1.1 Ekonomická situace českých vesnic v Banátu.....	21
2.1.2 Sociální situace českých vesnic v Banátu.....	24
2.2 Pomoc Československa a České republiky českým vesnicím Banátu.....	27
2.2.1. Pomoc Československa krajanské komunitě v Banátu (1918 – 1989)	27
2.2.2. Pomoc české menšině v Banátu v letech 1989 - 1995	32
2.2.3. Projekty organizace Člověk v tísni, o.p.s. v Banátu	38
3 Agroturistika jako možnost řešení situace české menšiny v Banátu.....	46
3.1 Agroturistika jako forma rozvojové pomoci.....	47
3.1.1 Definice agroturistiky	47
3.1.2 Pozitivní dopad šetrného cestování na méně rozvinuté oblasti	49
3.2 Banát jako region vhodný pro šetrný cestovní ruch	51
3.2.1 Obecný turistický potenciál Banátu	51
3.2.2 Přitažlivost Banátu pro české turisty.....	53
3.3 Projekt agroturistiky organizace Člověk v tísni, o.p.s.	58
3.4 Negativní dopady cestovního ruchu v Banátu	62
3.4.1 Pokračující emigrace jako projev nenaplnění jednoho z cílů projektu agroturistiky	62
3.4.2 Turistika jako cizorodý prvek v životě banátských Čechů	63
3.4.3 Banát jako živý skanzen.....	67
Závěr	71
Použité zdroje.....	73
Seznam obrázků, tabulek a grafů	77
Seznam příloh	77

Úvod

Turistika je jedním z nejdynamičtěji se rozvíjejících sektorů světové ekonomiky. I v České republice přibývá lidí, kteří mají dostatek času a peněz, aby se vypravili, kam se jim zachce. Negativní důsledky masového turismu a jeho nízká udržitelnost jsou všeobecně známé. Proto se klade stále větší důraz na tzv. „měkké“ neboli šetrné formy turistiky.

Různé formy takové turistiky pod názvy ekoturistika, agroturistika a podobně mají předcházet devastaci způsobené turismem. V poslední době se k šetrnému turismu přiklání nejen ekologičtí aktivisté, ale i odborníci na rozvojovou problematiku. Šetrná turistika je prezentována jako forma rozvojové pomoci, protože přitahuje do méně rozvinutých oblastí finance a vytváří nová pracovní místa.

Jednou z organizací, které šetrnou turistiku zahrnují mezi aktivity rozvojové pomoci, je i Člověk v tísni, o.p.s. Nejznámější, mediálně velmi podporovaný projekt, agroturistika v rumunském Banátu, si klade za cíl zachovat českou menšinu v rumunské oblasti zvané Banát a zlepšit její socioekonomickou situaci.

České vesnice v Banátu jsem navštívila dvakrát. Nejprve v rámci své zahraniční praxe. Seznámila jsem se zde s projekty pomoci místním obyvatelům. S politováním jsem zjistila, že dosud probíhající projekty nemají dostatečně velkou úspěšnost a nepřispívají k trvalé udržitelnosti české komunity. Jeden týden pobytu jsem strávila jako turistka – navštívila jsem pět českých vesnic a bydlela jsem u několika rodin. Díky putování jsem si mohla všimnout bližších souvislostí agroturismu, který česká média a organizace Člověk v tísni propagují jako formu udržitelné rozvojové pomoci této oblasti. Proto jsem se rozhodla zabývat se problematikou šetrného turismu v českých vesnicích rumunského Banátu ve své bakalářské diplomové práci. Na jaře roku 2008 jsem Banát navštívila podruhé, tentokrát za účelem sbírání relevantních informací.

Cílem mé diplomové práce je popsat kontext českých vesnic v Banátu a socioekonomickou situaci místních obyvatel, kteří jsou cílovou skupinou rozvojové pomoci ze strany České republiky, s podrobným zaměřením na projekt agroturistiky Člověka v tísni, o.p.s. Tento projekt je českou stranou prezentován jako nejslibnější

projekt pomoci. Je určitým završením dlouhodobého úsilí o zlepšení situace obyvatel Banátu a má být i prostředkem k zabránění zániku českých vesnic. Cílem mé práce není jen projekt popsat, ale také nastínit jeho negativní důsledky.

Tato bakalářská práce je výsledkem zúčastněného pozorování v terénu, analýzy neřízených rozhovorů s cílovou skupinou, s turisty, s místními význačnými osobnostmi a představiteli organizace Člověk v tísni a dalšími českými odborníky na problematiku české menšiny v Banátu¹. Proto, abych dokázala popsat situační kontext jsem také studovala literární prameny. K dostupné literatuře patří zejména etnografická a historická pojednání, turistické průvodce a články v odborných i populárních periodikách.

Práce je rozdělená do tří hlavních kapitol. První z nich je zaměřená na geopolitickou a demografickou situaci Banátu a tamní české menšiny. Ve druhé kapitole analyzuji socioekonomické problémy, se kterými se místní obyvatelé potýkají a rozvojovou pomoc, která byla dosud poskytována. Projekt agroturismu přiblížím v následující kapitole; v ní se zabývám i hypotézami dopadu této formy rozvojové pomoci.

¹ Mí informátoři jsou pro zachování anonymity označováni přezdívkami. Jejich seznam a stručná charakteristika jsou předmětem přílohy č.1.

1 Česká menšina v Banátu

Přibližně dva miliony lidí z celého světa (mimo území České republiky) má český původ. V Rumunsku se při sčítání lidu z roku 2002 přihlásilo k české národnosti 3938 osob¹. (Při sčítání z roku 1992 bylo toto číslo podstatně vyšší - 5800 osob.)² Většina z nich sídlí v oblasti Banátu. Žijí zde v kompaktních a homogenních komunitách, které si zachovaly českou kulturu, tradice a český jazyk, přestože žijí několik generací mimo původní vlast.

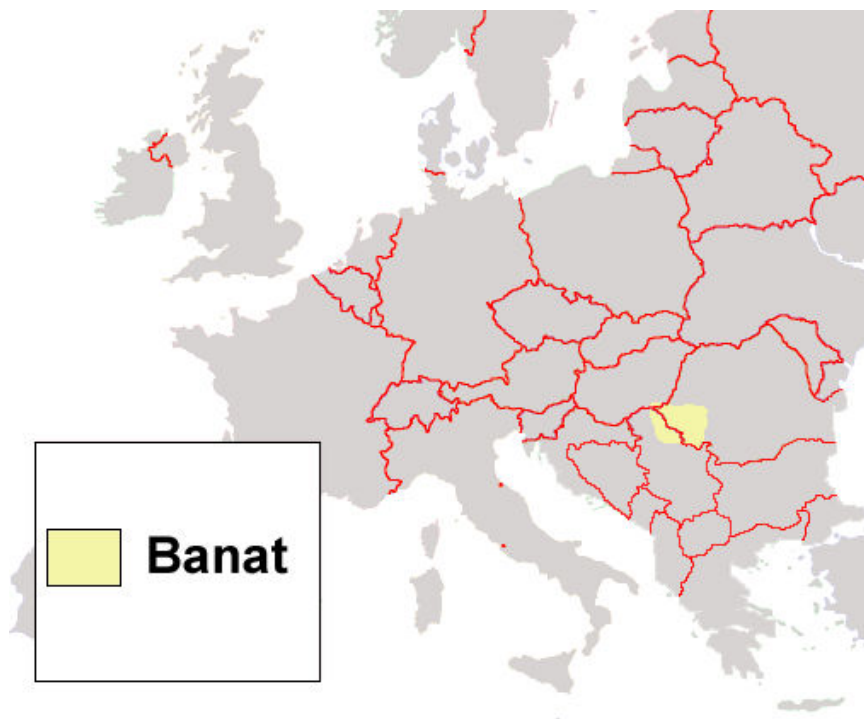
Pro pochopení situace české menšiny, se nejprve zaměřím na Banát, jeho geopolitickou situaci a etnické složení. Dále vysvětlím historické souvislosti, zejména příchod Čechů a vývoj českého obyvatelstva Banátu, zaměřím se také na velké reemigrační vlny, které jsou příčinou i důsledkem problémů, které vedou k potřebnosti rozvojové pomoci.

¹ MZV ČR, *Velvyslanectví České republiky v Bukurešti*, [online]. [cit. 2009-02-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.mzv.cz/bucharest/cz/index.html>>

² KOSINOVÁ, Adéla: *Česká menšina v rumunském Banátu – Reemigrace*, Pardubice: 2006, Diplomová práce

1.1 Geopolitická situace Banátu a české menšiny

Obr. 1 Oblast Banátu v Evropě

Zdroj : Integrace.cz

Banát je území na jihovýchodě Evropy rozdělené mezi tři státy : Rumunsko (Rumunský Banát – největší část), Srbsko (Srbský Banát – východní oblast Banátu) a Maďarsko (Maďarský Banát – nejmenší severní část). Mapa (Obr. 1) ukazuje polohu Banátu v rámci Evropy.

Hranice Banátu jsou tvořeny řekami Dunajem na jihu, Tisou na západě a Maruší na severu; na východě je území uzavřené mohutnými masivy karpatských hor Mehedint, Černa a Tar – ku.

Rumunský Banát představuje tu část historického území Banátu, která byla připojena k Rumunsku po První světové válce. Zahrnuje județe (administrativní jednotky odpovídající přibližně našim okresům) Timiș a Caraș-Severin, hlavním městem je Timișoara (Temešvár). Banát je současně jedním z šesti regionů Rumunska (viz Obr. 2).

Obr. 2 Regiony Rumunska

Zdroj: Sunshine Estates (www.sunshineestates.net)

Banát je multikulturní oblast. Žije zde harmonicky vedle sebe už po staletí několik etnických skupin. Nejpočetnější jsou Rumuni (nazývaní místními Čechy Valaši), Srbové, Maďaři, Němci, Bulgaři, ale i Češi, Chorvaté, Slováci a také tradiční menšiny jako Židé a Romové. Všichni žijí na poměrně malém území bez projevů nenávisti nebo xenofobie¹.

Toto multikulturní prostředí je v Banátu charakteristické směsí tradic, zvyků, obyčejů a kulturních prvků z různých koutů Evropy. Například lidé zde běžně rozumí dvěma až třem jazykům. Lucian Blaga, jeden z nejznámějších rumunských básníků, použil před padesáti lety spojení „baroko Banátské kultury“², protože kultura Banátu je opravdu jedinečná. Vychází ze společného dako-románského základu a je výsledkem cirkulace a kontaktů různých skupin, různých lidí západu i východu.

Žít v Banátu znamená víc, než být Čechem, Němcem či Srbem.³ Místní tradice odrážejí kulturu každého národa zvlášť, jsou poznamenány několika století trvajícím odloučením od původní vlasti. Tradice se v průběhu času proměňují, stávají se bohatšími, chudšími a

¹ CIOCANI, Anna-Maria. *Le Banat – un melting-pot culturel européen* [online]. 2005 [cit. 2007-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.ccftimisoara.ro/>>.

² Tamtéž.

³ Tamtéž.

někdy dokonce vymizí.

Přítomnost národnostních menšin v Banátu je výsledkem historického vývoje a je důležitým prvkem Rumunské společnosti. Je zdrojem jeho sociálního a kulturního rozvoje, stejně tak jako mostem ve vztazích Rumunska se zeměmi původu těchto menšin.

Jednou z menšin Banátu je, jak už jsem zmínila, početná menšina osob českého původu. V literatuře bývají označováni jako Češi, přestože žijí už několik generací mimo původní vlast. Charakterizuje je nejen český původ, ale i aktivní znalost a používání českého jazyka. Podle současných sociologických výzkumů se jako Češi i sami označují.¹ Velké množství žije rozptýleno ve vesnicích a městech Banátu, kde žijí ve více či méně kompaktních komunitách. Většina ale žije v šesti vesnicích, kde tvoří téměř 100% obyvatelstva. Tyto vesnice bývají označovány jako „české vesnice“, přestože se pochopitelně jedná o vesnice náležející rumunskému území. Největší z těchto vesnic je Gerník² (oficiální rumunský název zní Gârník). V roce 2005 zde žilo 512 obyvatel, až na rodinu rumunského policisty výhradně Češi.³ Dále se jedná o Svatou Helenu (oficiální název Sfânta Elena) s 338 obyvateli (údaj z roku 2008).⁴ Další vesnic je Eibenthal, kde žilo v roce 2002 308 českých obyvatel a několik rumunských rodin⁵. Počet Čechů v Bígru (oficiální název Bigăr) není znám, ale jde přibližně o 250 obyvatel a číslo se postupně snižuje⁶. Vesnice, která je nejvíce ohrožená naprostým vylidněním je Rovensko (oficiálně Ravensca), která má pravděpodobně méně než 100 obyvatel.⁷ Poslední vesnicí je Šumice (Șumița), která leží severně od zbylých vesnic a má 94 obyvatel (stav ze srpna 2008).⁸

¹ Srov. VYLETOVÁ, Magdaléna: *Rumunští Češi, čeští Rumuni: Formy identifikace krajanů žijících ve vesnici Svatá Helena*. Masarykova univerzita Brno 2007. Diplomová práce nebo PATRASOVÁ, Pavlína: *Identita českých krajanů v Gerníku (rumunský Banát)*. Univerzita Pardubice 2008. Diplomová práce.

² Pro účely této práce používám české názvy, jak je v české literatuře běžné.

³ SVOBODA, J., DOKOUPIL, I., *Banát – turistický a vlastivědný průvodce českými vesnicemi v rumunském Banátě*. Brno : Kudrna, 2005

⁴ Krajané - stránky pro studenty HKS [online]. 22.2.1999 , 6.11.2008 [cit. 2009-02-15]. Dostupný z WWW: <<http://psychologie.dev.czu.cz/geografie-nab/doku.php?id=krajane>>.

⁵ ONDRZEJ. *Eibenthal (Tisové údolí)* [online]. Eibenthal : 2007- , 1.2.2009 [cit. 2009-02-22]. Dostupný z WWW: <www.eibenthal.eu>

⁶ KOSINOVÁ, Adéla, *Česká menšina v rumunském Banátu – Reemigrace*, Pardubice: 2006, Diplomová práce

⁷ Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě. *České vesnice v Banátu* [online]. c2002-2005 [cit. 2008-01-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.muzeum.myto.cz/archiv/banat05.htm>>.

⁸ Krajané - stránky pro studenty HKS [online]. 22.2.1999 , 6.11.2008 [cit. 2009-02-15]. Dostupný z WWW: <<http://psychologie.dev.czu.cz/geografie-nab/doku.php?id=krajane>>.

Jak už bylo zmíněno, česká menšina žije i v jiných vesnicích a městech Banátu, početné skupiny hlásící se k české národnosti žijí i v Bukurešti, Aradu, Sibiu a jiných městech po celém Rumunsku. Tam ale české menšiny nejsou natolik homogenní, často si nezachovaly české kulturní znaky. Úroveň asimilace s okolním obyvatelstvem je vyšší. Proto se v této práci zaměřím zejména na „české vesnice“. Ostatní početné komunity, které žijí hlavně v multikulturních vesnicích Banátu, jsou jmenovány v příloze č.2.

1.2 České osídlování Banátu¹

V předchozí kapitole jsem vymezila cílovou skupinu této práce, kterou jsou obyvatelé českých vesnic v rumunském Banátu. Proto, aby byla srozumitelná potřebnost rozvojové pomoci určené této skupině, je třeba porozumět některým historickým souvislostem. Nyní se zaměřím na příčiny existence této menšiny. Kořeny osídlení Banátu českou menšinou sahají do 18. století.

Území Banátu připadlo po roce 1716, kdy princ Evžen savojský porazil Turky, Habsburské monarchii. Název Banát se začal oficiálně používat od mírové dohody v Požerevaci (Passarowitz) v r. 1718. Banát byl rakousko-uherskou hraniční provincií, zvanou Militarygränze – Vojenská hranice. Ta byla spravována vojenským guvernérem, který sídlil v Temešváru. První rakouský guvernér, generál hrabě Florimund de Mercy, spravující Vojenskou hranici v letech 1717 – 1734, začal se svolením císaře Karla VI. toto území osazovat Němci z jižního Německa, z Falce a Saska². Také sem proudili Francouzi z Alsaska-Lotrinska³, Rakušané, Němci z českého území atd. Přistěhovalci byli usazováni v banátské rovině, ale nejjižnější hornatá část Banátu mezi Dunajem a Nerou zůstala až do roku 1823 stále liduprázdnou divočinou. V níže položených místech a údolích obou řek bylo několik srbských a rumunských vesnic.

Zalidnění tohoto kraje bylo strategickou i hospodářskou nutností. Generál Schneller, tehdejší guvernér, dostal za úkol usadit tam kolonisty, vybudovat pohraniční pevnůstky „kordony“, stavět cesty a silnice.

Příchod české komunity do Rumunského Banátu se datuje rokem 1823.

První vlna českého osídlení souvisí s obchodníkem se dřevem Magyarlym z Oravice, který najal od vlády ohromné lesy v pohoří Lokva nad Dunajem za minimální cenu. Vykácené dřevo chtěl draze prodávat a uvolněnou půdu odevzdávat zpět vládě. Tato

¹ GECSE, Alena, Desideriu: Dějiny a tradice české menšiny v Rumunsku, Vydavatelství Ivan Krasko, Nadlak 2006

² KRECU, Todor. *Electronic Banat* [online]. c2000-2007 [cit. 2008-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.banatul.com>>.

³ VULTUR, Smaralda. *De l'Ouest à l'Est et de l'Est à l'Ouest : les avatars identitaires des Français du Banat* [online]. 2001 [cit. 2009-02-23]. Dostupný z WWW: <http://www.memoria.ro/?location=view_article&id=1641&l=fr>.

místa byla však liduprázdná, neobydlená, plná divoké zvěře. Nebylo kde najmout dřevaře a dělníky k sekání a kácení těchto lesů a k vyvážení dřeva. Proto vyslal Magyarly své agenty do Čech, aby odtud přilákali dostatek pracovníků. Za osídlení oblasti nabízeli osadníkům značné výhody: osvobození od vojenské služby (která v té době trvala 14 let), roboty a daní. Pracovníci měli mýtit les, kácet a přepravovat dřevo a pálit dřevěné uhlí. Magyarly obrátil svou pozornost k hornaté lesní části jihozápadních Čech, kde situace zhruba odpovídala podmínkám v Banátu. Lidem byly smluvně zaručovány slušné výdělků, dříví zdarma na vystavění domů, a dvě jitra pole, na kterých by mohl každý sám hospodařit. Agentům se podařilo najmout více lidí, než bylo původně zamýšleno.

Roku 1823 se vydali z Čech na cestu první vystěhovalci. Pocházeli z plzeňského a klatovského okolí. Byli to většinou chudí dělníci z hor, dřevaři, truhláři, tesaři a kováři. Přesídlení probíhalo pravděpodobně povozy a pěšky. Kolik rodin bylo takto přesídleno, není přesně známo, ale mohlo jich být kolem dvou set. Z každého okresu se sjela výprava do jednoho místa a poté pokračovaly větší skupiny společně. Všechno domácí a polní nářadí bylo naloženo na velké vozy pokryté rohožkami a tažené voly. Stěhovala se celá rodina, děti i starci. Jelo se přes Budějovice na Vídeň a pak dolů uherskými pustami. Cesta trvala přes dva měsíce. Mnoho osadníků již cestou zahynulo.

První dvě skupiny vystěhovalců, cca 52 katolických rodin, usadil Magyarly v dlouhém údolí podél malého potůčku. V lesnatých kopcích si napřed museli vykácet les, dříví odvést majiteli, pařezy vyvrátit, a teprve potom obdělat půdu. Vesnici, kterou r. 1823 založili pojmenoval Magyarly (údajně po jedné za svých dcer) Svatá Alžběta (Sankt Elisabeth, Elisabethfeld). Třetí skupina přistěhovalců, která dorazila r. 1825, se usadila asi ¾ hodiny dále od Lizabety, východně přes kopec. Ta čítala 28 rodin. Tato kolonie byla nazvána, údajně po Magyarlyho druhé dceři, Svatá Helena (Sankt Helene, Sfanta Elena). Žilo zde původně několik národností, ale později se vesnice stala ryze českou.

Uplynuly tři roky od příchodu Čechů a smlouva vojenské správy s Magyarlym byla u konce. Magyarly zastavil kácení a přestal se o vystěhovalce starat. Osadníci se v nejvyšší nouzi obrátili v roce 1826 na vojenského velitele v Karansebeši a požádali o přijetí do svazku vojenských pohraničnicků k hájení levého břehu Dunaje před případnou recidivou turecké expanze. Vojenská správa jejich žádosti ochotně vyhověla, protože kraj byl řídce osídlený a pohraničnicků byl nedostatek. Vojenská správa se rozhodla

kolonizovat i zbytek oblasti Čechy. A tak byly stanoveny podmínky, za kterých měli přesídlit další zájemci z Čech. Kolonizační úřady nabídly Čechům skvělé výhody: vystěhovalci mají být 10 roků osvobození od služby v zemské obraně, 10 let nebudou platit žádné daně, obdrží zdarma obilí k setí, dříví na stavby domků, a každá rodina ještě 12 jiter půdy. Tyto podmínky zaslalo Dvorní velitelství guberniu do Čech, aby je dalo rozhlásit. O tom, že byly velmi dobré, svědčí fakt, že žádosti brzy přesahovaly požadované počty. Přihlásilo se totiž mnohem více rodin než Vojenská správa potřebovala kolonizovat. Proto museli mít pozdější vystěhovalci zvláštní přijímací list od velitelství hraničářského pluku, že mají v Banátu zaručeno místo.¹

Toto druhé stěhování Čechů do banátských hor nad Dunajem probíhalo v letech 1826-1828. Výpravy se sjížděly ve Vídni, a když jich byl dostatečný počet, byly odvezeny loďmi po Dunaji do Baziaše nebo až do Staré Moldavy. Jedna část vystěhovalců byla usazena na kopcích zvaných Poiana-Gernik, asi 20 km od Moldavy. Druzí jeli údolím řeky Nery na severovýchod do hor nad rumunskou obcí Dalbošec, kde byla založená česká kolonie Rovensko, a dále ještě po silnici přes Bozovič k Jablanici, kde založili Šumici. Jiné transporty byly řízeny podle Dunaje přes Berzásku až k Oršavě. Zde byly založeny kolonie Bígr a Eibenthal. Kolonizační úřady již měly vyhlédnutá osídlovací místa pro kolonisty a připravené dřevěné domy, takže se lidé mohli hned ubytovat.²

Čeští kolonisté pocházeli z jihozápadních (Klatovsko), západních (Domažlicko, Plzeňsko, Plasko), středních (okolí Prahy, Kladensko, Berounsko, Hořovicko, Slánsko, Českobrodsko, Kouřimsko, Příbramsko), středovýchodních (Kolínsko, Kutnohorsk, Čáslavsko), východních (Pardubicko, Královéhradecko, Chrudimsko) a severovýchodních (Jaroměřsko) Čech. Byli to většinou drobní a střední rolníci, chalupníci a zchudlí řemeslníci. Jejich důvody k přesídlení do rumunského Banátu byly ekonomické a společenské: přetrvávající poddanství venkovského obyvatelstva, státní bankrot rakouského státu v r. 1811 v důsledku vleklých a vyčerpávajících napoleonských válek, čtrnáctiletá povinná vojenská služba. Byla to sice kolonizace vnitřní, v rámci jednoho státu (České království i Banát byly v té době součástí rakouské monarchie), ale v tzv. Banátské vojenské hranici, kam proudy českých vystěhovalců směřovaly, platily jiné zákony a právní normy než v jiných zemích monarchie.

¹ SVOBODA, Jaroslav: Česká menšina v Rumunsku, Sdružení Banát, edice Češi na Balkáně, Praha 1999

² SECKÁ, Milena : *Czechs in the Romanian Banat*, ÚEF ČSAV, Praha 1992

Vesnice, které v oblasti nově vznikly byly pojmenovány: Bígr (Biger, Bigăr, původně Schnellerruhe), Eibentál (Eibenthal), Frauvižn (Frauenwiese, Poiana Muierii), Rovensko (Ravensca) a Šumice (Șumița, Schumitzta); a asi 15 km severovýchodně od Sv. Heleny vznikla největší česká kolonie Gerník (Weizenried, Gârnic). Češi se ale stěhovali i do již existujících osad.

Českých kolonistů z 1. i 2. vlny bylo celkem asi 2000. S nimi do Banátu přišel zhruba stejný počet českých (sudetských) Němců z Klatovska, kteří si vytvořili samostatné kolonie, situované severně od českých: Wolfswiese, Weidenthal, Weidenheim a Lindenfeld.

Podle oficiálních údajů z roku 1830 žili Češi a sudetští Němci v těchto osadách:

Tab 3 Obyvatelé z českých zemí ve vesnicích Banátu

Gerník	469	obyvatel původem z českých zemí
Bígr	266	"
Rovensko	237	"
Eibentál	356	"
Frauvižn	186	"
Nový Župánek	43	"
Schoenthal	281	"
Šumice	123	"
Weidenthal	597	"
Wolfsberg	444	"
Wolfswiese	256	"
Lindenfeld	166	"
Svatá Helena	338	"
Elisabethfeld	118	"
Celkem:	3.880	Čechů a sudetských Němců

Obydlí, které měla vojenská správa vybudovaná, ale nestačila. V některých domech bydlelo i několik rodin pohromadě. Také se nestarala o řádné zásobování, lid trpěl nedostatkem pitné vody. Slíbených 12 jiter půdy bylo zase pralesem, který museli vykácet a obdělat na ornici. Mnohdy se ale stalo, že ve vesnicích, sotva vystavených po vymýcení lesů, vyschly prameny vody, a bylo nutno osadu opustit. Na jiném místě pak museli vystavět novou. To se stalo např. v Eibentále. Nové osady byly zakládány při

horských potůčcích.

Roku 1861 připadl Banát Uhersku¹ (s výjimkou Vojenské hranice, která zůstala Rakousku až do r. 1873), 3. českou kolonizační vlnu na území dnešního Rumunska organizovala uherská vláda, a to do již existujících vesnic převážně s národnostně smíšeným obyvatelstvem. V severozápadních výběžcích banátské vrchoviny dosídlili Češi r. 1862 Klopodii (Clopodia s obyvatelstvem rumunským, německým, maďarským a srbským), v severních pak v letech 1863-1865 Skajuš (do té doby jen obyvatelstvo rumunské, souběžně s Čechy sem přišli i Rusíni z východního Slovenska). Češi byli původem z jindřichohradeckého a třeboňského kraje.

Další skupiny vystěhovalců byly již obezřetnější a netáhly do hor, ale do úrodnějších oblastí. Přišli např. do obce Velký Pereg (Peregul Mare) v roce 1863 (asi padesát rodin). Do té doby zde bydleli Rusíni ze sarišské župy, a Němci z Dolních Rakous.

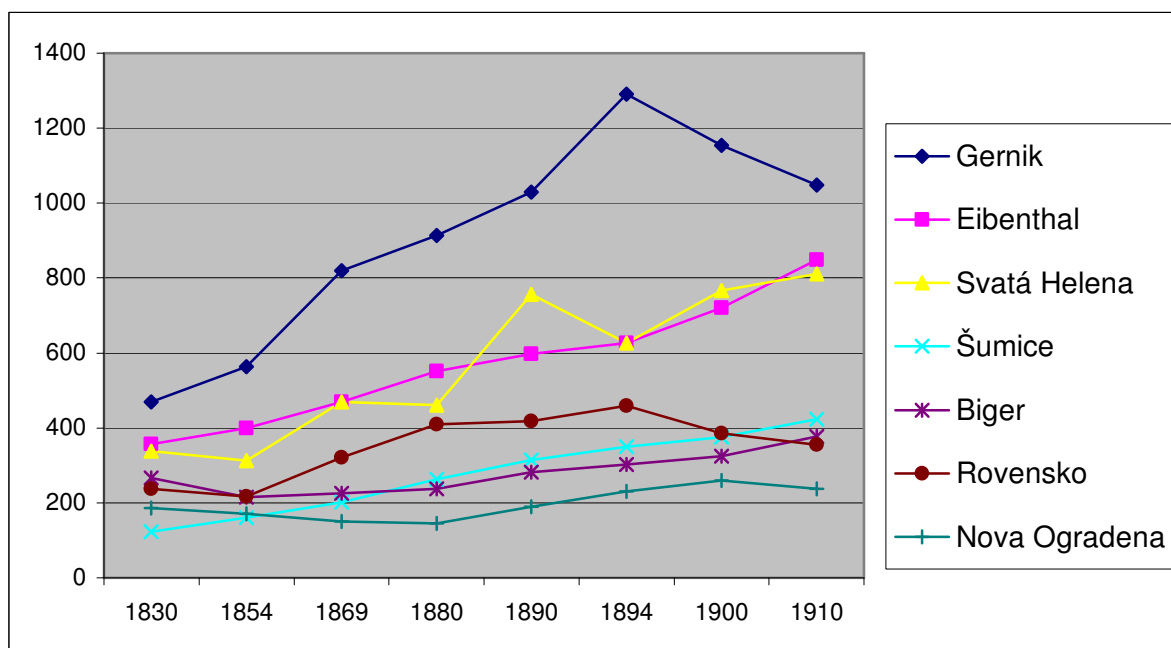
Češi pocházeli z čáslavského a přeloučského kraje (Starkoč, Setmeš, Přelouč), a byli to vesměs jen drobní chalupníci, rolníci a řemeslníci. V prvních letech nemohli půdu řádně obdělávat, výnos jim nestačil, a proto se mnozí z nich odstěhovali zpět do Čech, nebo do Slavonie a Ameriky.

¹ SECKÁ, Milena, „Češi v rumunském Banátu“. *Češi v cizině*, č. 8, Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, 1995

1.3. Demografický vývoj českého obyvatelstva v Banátu do roku 1945

Počet obyvatel v původních českých obcích kulminoval před vypuknutím 1. světové války. R. 1847 však kvůli nedostatku vody zanikla Svatá Alžběta, jejíž osadníci se přestěhovali do Svaté Heleny, a někdy v 60. letech 19. století podobný osud potkal i Frauenwiese, jejíž obyvatelé si vedle rumunské obce (Stará) Ogradena v dunajském údolí založili osadu Nová Ogradena (Ogradena noua). I ona však zmizela z povrchu zemského, zhruba před čtvrtstoletím byla zatopena zvýšenou dunajskou hladinou vodního díla Železná vrata¹.

Vývoj obyvatelstva před první světovou válkou lze sledovat v následujícím grafu (podle údajů z Pokrokové revue, 1908/IV)².

GRAF 4 Vývoj obyvatelstva v sedmi českých vesnicích v Banátu mezi r.1830 a 1910

Z původních českých vesnic se po roce 1873 čeští osadníci začínají stěhovat a stěhují se dodnes do okolních, bližších či vzdálenějších měst, městeček a vesnic (druhotná kolonizace), kde vytvářejí větší či menší menšinové komunity. V župě Karaš-Severin jsou to: Moldova Noua, Zlatita, Resita, Berzasca, Liubcova, Cozla, Bozovici, Mercina, Anina-Steierdorf, Caransebes, Jupa, Baile Herculane, Bocsă. V župě Mehedinț: Orsova,

¹ Stavba vodního díla Železná vrata začala v r. 1964 a byla dokončena v r. 1972.

² Podle: AUERHAN, Jan: *Čechoslováci v Rumunsku, v Maďarsku a v Bulharsku*. Praha: Melantrich, 1921

Turnu Severin, Baia Noua a Ieselnita.

Kromě zmíněných tří hlavních imigračních vln přicházeli do Rumunska češi i jednotlivě. Usídlovali se zejména ve velkých městech. Jejich potomci jsou ale, až na výjimky, plně asimilováni.¹

Migrace v rámci Rakouskohoerska byla poměrně častým jevem. Většina kolonizátorů ale postupem času zapomněla původní jazyk a kulturu. Případ Čechů v Banátu je z tohoto pohledu ojedinělý, protože stupeň asimilace s okolním obyvatelstvem je nízký. Důvodů zachování specifik české menšiny je několik.

V první řadě hraje důležitou roli náboženství. Češi jsou vyznání římskokatolického nebo baptistického², čímž se odlišují od okolních Rumunů a Srbů, kteří patří k některé z ortodoxních církví nebo k řeckokatolické (tzn. byzantského ritu). To podporuje určitou kulturní segregaci a zejména odrazuje věřící od smíšených svazků. Na základě toho je česká menšina výrazně endogamní. Navíc je možné dodnes pozorovat pocit nadřazenosti, který pramení z dob prvních vln osídlení. Životní úroveň v českých zemích byla vyšší než v oblasti Vojenské hranice, kolonizátoři si s sebou přinesli modernější technologie obdělávání půdy, navíc jejich kulturní úroveň byla vyšší, jak dokládá fakt, že úroveň analfabetismu byla na počátku 20. století ve Svaté Heleně pouhých 5 %, zatímco ve vedlejší, rumunské vesnici Coronini 90 %.³ Do dnešní doby se uchovaly stereotypy a despekt k Rumunským obyvatelům (jak dokazují například četné anekdoty). Zpočátku dělal obyvatelům problém i rumunský jazyk, který patří do románské jazykové skupiny, a je tudíž výrazně odlišný od slovanské češtiny (úředními jazyky byla němčina, poté maďarština, takže nově příchozí neměli potřebu učit se rumunsky). Kvůli zemědělskému způsobu života byli obyvatelé českých vesnic soběstační a nepotřebovali navazovat styky s ostatním obyvatelstvem. Velmi důležitou roli hrály a dosud hrají i geografické podmínky oblasti. Vesnice jsou rozmístěny v kopcích, což způsobuje izolovanost jednotlivých vesnic.

V současnosti se však situace mění. Česká populace, která v Banátu přežila několik

¹ KAZÍK, Robert: *Náš člověk v Banátu*, Magazín Koktejl, červen 1998

² Část obyvatelstva ve Svaté Heleně

³ AUERHAN, Jan, *Čechoslováci v Rumunsku, v Maďarsku a v Bulharsku*. Praha: Melantrich, 1921

století a zachovala si české tradice, kulturu i styl života, je ohrožená zánikem. Vesnice se vylidňují. Socioekonomická situace je determinována hlavně hromadnou emigrací do jiných vesnic Rumunska a zejména repatriací¹ do Československa a potom do České republiky.

¹ Pro stěhování osob českého původu do Českých zemí se používají termíny „reemigrace“ nebo „repatriace“ (tzn. návrat do vlasti). Je jistě sporné, jestli je Česká republika skutečně vlastí osob, které žijí v jiném státu několik generací. Avšak nejen literatura, ale i česká vláda označuje osoby českého původu jako „krajany“ a používá pro jejich stěhování do ČR výrazy, jako je „návrat“, proto se této terminologie budu držet.

1.4 Reemigrace rumunských Čechů do původní vlasti

Od počátku 20. století se počet Čechů v Rumunsku neustále snižuje. Češi se z přelidněných vesnic, které trpí nedostatkem půdy, stěhují do rumunských měst, do Ameriky (Argentina, Brazílie, Spojené státy americké – zejména Virginie), do Austrálie, do Srbska (Češko Selo, Krušica, Gaj, Veliko Hradiště, Bela Crkva, Vršac) a do Bulharska (Vojvodovo, Sasek).

Nejdůležitějším jevem, který ovlivnil Banátskou populaci je reemigrace, která probíhala ve dvou velkých vlnách. V roce 1947 – 1949 se do Československa přestěhovala přibližně třetina Čechů z Banátu. Po druhé světové válce bylo třeba osídlit Sudety, ze kterých byli odsunuti Němci. Proto vydal československá vláda výzvu k návratu do vlasti ke všem krajanům žijícím v zahraničí. 12. dubna 1946 vešel v platnost zákon č. 74/46 Sb. o udělení občanství krajanům vracejícím se do vlasti a zákon č. 75/46 Sb. přiznával reemigrantům určité úlevy. 10. července 1946 byla uzavřena mezistátní dohoda mezi Československem a Královstvím Rumunským nazvaná *Protokol o transferu osob české a slovenské národnosti z Rumunska do Československa*.¹

V rámci poválečné repatriace se do Československa přesídlilo více než 220 000 krajanů. Nejvíce jich přišlo z Volyně, na druhém místě z Rumunska².

Důsledky odchodu Čechů do Československa byly pozitivní. Vesnice byly v té době přelidněné a zanechaná půda po reemigrantech zlepšila sociální i ekonomickou situaci těch, kteří v Rumunsku zůstali. Navíc intenzivní styky s Československem znamenaly kulturní obrodu českých vesnic.³

Celkem se k řízené reemigraci přihlásilo 7952 osob. Od 11.12.1947 do 26.8.1949 bylo vypraveno 31 transportů. Ne všichni byli samozřejmě z ryze českých vesnic. Ze Svaté Heleny to bylo 580 osob, z Gerniku 494 osob, z Bígru 153 osob, z Eibentálu 110, z Rovenska 109 a ze Šumice 40 osob. Kromě řízené reemigrace se lidé stěhovali do Čech

¹ VALÁŠKOVÁ, Naďa, SECKÁ, Milena. *List Banát - články : Češi v rumunském Banátu* [online]. březen 1992 [cit. 2009-03-16]. Dostupný z WWW: <http://www.listbanat.cz/clanky.html#cesi_v_banatu>.

² BLEŠOVÁ, Martina. *Srovnání očekávání banátských a volyňských reemigrantů vracejících se do České republiky po roce 1989*. Brno: Masarykova univerzita, 2007

³ HRŮZA, František: *Ze Svaté Heleny do Čech*. Ostrava 1995

i individuálně, více či méně legálně.¹

Lidé v transporthách dostávali peněžitou podporu 300 Kčs, oděv a boty a byli ubytováni ve sběrném táboře v Chebu, dokud si nenašli práci. Do tábora docházeli zaměstnavatelé dělat nábor pracovních sil. většinou se jednalo o práci v oblasti průmyslu (např. v továrně ES-KA). Nespokojenost s prací a problémy s integrací a životním stylem způsobily návrat části obyvatel zpět do Rumunska.²

Kromě této velké reemigrační vlny probíhalo stěhování i jednotlivě – legálně i ilegálně. Toto stěhování je těžké statisticky podchytit, ale probíhalo už před organizovanou repatriací (zejména kvůli nedočkavosti místních a nedůvěře v politické authority), ale probíhalo i současně s organizovanou repatriací (kvůli častým problémům s dokumenty). Počet takto přesídlených osob se odhaduje na 3000 – 4000 osob.³

Po roce 1947 v Rumunsku a roce 1948 v České republice, kdy došlo ke převzetí moc komunisty, se stala reemigrace obtížnější. Ti, kterým se podařilo opustit Rumunské území dávali přednost exilu v Německu nebo Austrálii (v Austrálii se několik rodin banátských Čechů usídlilo v 70. letech 20. století).⁴ Po pádu socialistických režimů v Československu a poté i v Rumunsku propukla druhá vlna repatriace, která dosud neskončila. V tomto případě už se nejednalo o reemigraci organizovanou přímo vládou, do Československa a poté i do České republiky se stěhovali jednotlivci i celé rodiny.

První krajané přicházeli už na jaře roku 1990, kdy ještě nebyla situace v Československu dostatečně transparentní a v Rumunsku pořád probíhaly boje. Od roku 1991 už byla situace usměrněna zákony a Rumunští krajané potřebovali vízum, které získali, pokud byli členy *Demokratického svazu Čechů a Slováků v Rumunsku*. Navíc byl třeba si obstarat platný pas a zvací dopis.⁵ Proto nejčastěji migrovali příbuzní poválečných reemigrantů. V této vlně repatriace neodcházeli jen nemajetní, ale také důležité osobnosti (lékaři, učitelé), kteří se v Rumunsku cítili nedoceněni. Ti se pak stali

¹ KOSINOVÁ, Adéla: *Česká menšina v rumunském Banátu – Reemigrace*, Pardubice: 2006, Diplomová práce

² HRŮZA, František: *Ze Svaté Heleny do Čech*. Ostrava 1995

³ KOSINOVÁ, Adéla: *Česká menšina v rumunském Banátu – Reemigrace*, Pardubice: 2006, Diplomová práce

⁴ NEŠPOR, Zdeněk, HORNOFOVÁ, Martina, JAKOUBEK, Marek: „Čeští nekatolíci v rumunském Banátu a v Bulharsku. Část druhá: Rozkol na Svaté Heleně a další náboženský vývoj obce.“ *Lidé města, Revue pro etnologii, antropologii a etologii komunikace* č. 4/2000

⁵ SECKÁ, Milena. *Migrace Čechů z Rumunska do České republiky (bývalé ČSFR) a vývojové aspekty jejich adaptačního procesu*. Praha: Náprstkovo muzeum, 1993.

vzorem pro další a další obyvatele.

V roce 1992 se objevil nový typ migrace. Nejde o rodiny nebo jednotlivce, ale skupinky (cca po 30 mladých lidí) – pracovních migrantů, kteří jsou najímáni do továren na určitou dobu. Bydlí většinou v podnikových ubytovnách a čas od času se vracejí do Banátu. Část z nich ale navazuje kontakty v České republice a zůstává zde. Poté se stává, že se za nimi přemístí i zbytek rodiny.¹

Reemigranti se stěhují zejména do oblastí, kde už mají příbuzné a známé, kteří reemigrovali před nimi. Jedná se například o Chebsko, Plzeňsko, Lounsko, Lovosicko, Ašsko. Přestože příjmy v České republice jsou výrazně vyšší, životní úroveň banátských Čechů se snížila. Zastávají zde sociálně méně hodnotná místa. Pracují v průmyslovém sektoru (chemický průmysl, gumárenský průmysl apod.) a v zemědělství. Důležitou roli hraje firma Mitas, která vyrábí pneumatiky. Jejich náboráři jezdí přímo do vesnic Banátu, kde najímají pracovní sílu a v autobusech zajišťují dopravu banátských Čechů do České republiky.²

S přijetím Rumunska do Evropské unie (1. ledna 2007) je přestěhování do České republiky ještě snazší. Pracovní trh je pro Rumunské občany otevřený, takže není třeba vyřizovat pracovní povolení.

Kvůli masové reemigraci se vesnice vyliďňují. V současné době je v Banátu šest českých vesnic (Svatá Helena, Gernik, Rovensko, Bígr, Eibenthal a Šumice).

¹ HANČOVSKÝ, Michal. *České vesnice a projekty Člověka v tísní, o.p.s. v rumunském Banátu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. Bakalářská práce.

² KOSINOVÁ, Adéla: *Česká menšina v rumunském Banátu – Reemigrace*, Pardubice: 2006, Diplomová práce

V první části jsem nastínila geopolitické a historické souvislosti, kterým je nutné porozumět, aby bylo možno pochopit situaci v českých vesnicích rumunského Banátu. Následující část je věnována potřebnosti pomoci, která z velké části vyplývá z tohoto nepříznivého demografického vývoje a složitých geografických podmínek.

2 Potřeba rozvojové pomoci pro české vesnice v rumunském Banátu

V následující kapitole popíšu socioekonomickou situaci v českých vesnicích rumunského Banátu. Tato svízelná situace vytváří naléhavou potřebu pomoci. I pokud člověk nezastává názor, že je nutné české vesnice za každou cenu zachovat, nemůže být pochyb o tom, že je třeba zlepšovat nesnadné životní podmínky osob, které se rozhodly v Banátu zůstat. Dá se říci, že potřebu pomáhat pocítovali Češi vůči svým krajanům už od vzniku Československa. Ve druhé podkapitole této části nastíním historii pomoci banátským Čechům a popíšu projekty probíhající v současnosti. Podobná analýza je nutná k pochopení důležitosti a inovativnosti projektu agroturistiky a celkového kontextu jeho implementace.

2.1 Socioekonomická situace obyvatel českých vesnic Banátu a analýza hlavních problémů

Jak jsem nastínila v první části bakalářské práce, české vesnice v Banátu jsou v současné době ovlivněny reemigrací do České republiky a tradičně také geografickými podmínkami. V následujících podkapitolách analyzuji ekonomickou a sociální situaci, která ovlivňuje podmínky, ve kterých česká menšina v Banátu žije a vytváří potřebu pomoci.

2.1.1 Ekonomická situace českých vesnic v Banátu

Na ekonomických podmínkách v českých vesnicích se v první řadě promítá jejich nepříznivá geografická poloha. Oblast Banátu, kde Češi žijí, se nachází v Karpatech. Přesto, že nejde o vyloženě horskou oblast – vesnice leží do 1000 m.n.m., kopcovitý reliéf je překážkou ztěžující dopravu mezi jednotlivými vesnicemi i do okolí. To se odráží i na obchodních a pracovních stycích¹. Silniční síť není dostatečně hustá, navíc je ve špatném stavu. Většina cest není vyasfaltovaná. Kvůli tomu se vzdálenosti zdají delší, než ve skutečnosti jsou. Vesnice (s výjimkou Šumice, která se nachází na sever od ostatních) nejsou od sebe příliš vzdálené (kolem 20 km mezi jednotlivými sousedními vesnicemi), přesto trvá několik hodin dostat se z jedné do druhé. Většinou je třeba sjet k Dunaji, kde se nachází asfaltová silnice a opět vyjet prašnou cestou do kopců. Navíc, velká část obyvatel českých vesnic dosud nevlastní motorové vozidlo a užívá spíše koně a volské potahy. Problematické je také telefonní spojení – pevná linka není do vesnic zavedená, signál telefonních operátorů je ve členitém reliéfu nedostatečný.

Některé vesnice také trpí suchem (například ve Svaté Heleně se pro vodu chodí k několika vesnickým studnám).

„Svatá Helena trpí nedostatkem vody od svého založení. Pouze na počátku 90. let minulého století se lidé pokusili situaci vyřešit vybudováním velké nádrže na vyvýšeném místě nad místním

¹ SECKÁ, Milena, Češi v rumunském Banátu. *Češi v cizině*, č. 8, Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, 1995

hřbitovem. Voda se čerpala z místa zvaného Rajka. Bohužel se ukázalo, že celý systém je příliš nákladný, a tak přestali mít lidé o vodovod zájem. V roce 2006 navštívili vesnici speleologové z ČR a podrobně prozkoumali většinu jeskyní, kterých jsou v okolí vesnice. Bohužel vodu blíže od vesnice neobjevili. Ve vesnici je sice několik studní, ale voda v nich není příliš vhodná na pití. Bakteriologické rozbory opakovaně ukazují zvýšený výskyt koliformních bakterií. Ve vesnici totiž není kanalizace. Proto lidé nejčastěji používají dešťovou vodu z nádrží. A to nejen k napájení dobytka, ale také na vlastní potřebu.“¹

Ekonomické aktivity českých vesnic nejsou pestré. Obyvatelstvo (kromě osob pracujících v zahraničí) pracuje převážně v zemědělství. Až do roku 2005 pracovala téměř veškerá mužská populace ze Svaté Heleny, Gerniku, Bígru a Eibenthalu v rudných dolech. První důl byl otevřený u v 70. letech v Eibenthalu². Většina obyvatel tak nestrádala, neboť platy horníků, které se v přepočtu pohybovaly kolem 10.000 korun, výrazně převyšovaly průměrný plat v Rumunsku. Přesto se místní obyvatelé, s výjimkou Eibenthalu, i po těžké práci věnovali zemědělství. Dnes jsou však doly uzavřeny pro svou nerentabilitu. Horníci mají nárok na poměrně vysoký důchod (kolem 4000 korun) a mladší na odstupné ve výši asi 120.000 korun, které se vyplácí po 5.000 korun každý měsíc po dva roky.³ To je demotivuje k hledání jiného zaměstnání. Doly byly dobrou pracovní příležitostí, od jejich zavření je jen málo obyvatel zaměstnáno jako hlídači.

Základní výrobní formou je zemědělská výroba, která po uzavření dolů zaměstnává prakticky celou populaci. Nejvíce se pěstuje kukuřice, pšenice, ječmen a brambory. Práce na poli je celoroční záležitost. Během zimy a jara se na pole vyváží hnůj. Půda se tak připravuje na setí. Během dubna se seje kukuřice, brambory, řepa, jaře a pícniny. Vojtěška a jetel se sejí buď samostatně, nebo do žita. Kosí se několikrát do roka. Pokud je dostatek vláhy, tak i čtyřikrát, pokud méně, třikrát. Zhruba za šest týdnů se vzrostlá kukuřice nebo zelenina musí okopávat. Na rozhraní července a srpna jsou tady žně a

¹ SKOŘEPA, Petr. *Současné problémy v obci Svatá Helena* [online]. 2008 [cit. 2009-01-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.svata-helena.eu/>>.

² SKALNÍKOVÁ, Olga - SCHEUFLER, Vladimír: *Základy hmotné a duchovní kultury českých kovozemědělských obcí v rumunském Banátě. Český lid* č. 50, 1963

³ PAVLÁSEK, Michal. *Úpadek tradice a změny v životě obyvatel Svaté Heleny*, Brno 2006, Diplomová práce

vršení. Už na podzim se zase musí pole zorat a zasadit ozimy. Musí se sklídit kukuřice a na její místo se sází pšenice. Brambory se vykopávají na podzim. Kromě výše popsaných surovin se sází také okurky a dýně, které se přisazují do kukuřice. Každá domácnost má i menší zahrádku, kde se pěstuje veškerá možná zelenina – jahody, cibule, česnek, pažitka, pórek, petržel, dále luskoviny a červené víno, kterému se v těchto končinách daří. Ze švestek se pálí domácí slivovice. Většiny úkonů se účastní celá rodina. Do práce jsou zapojovány i děti; není možné brát v potaz, že se např. některému z dětí nebo někomu jinému nechce sázet a podobně. Lidé si vypomáhají navzájem, přestože některé činnosti jsou již usnadněny strojově. Mechanizace přispěla k tomu, že fyzické práce na většině polí ubylo, avšak vlastnit traktor se vyplatí jen v případě velké rozlohy polnosti, která navíc musí být rovinnatého charakteru. Takových polí je jen málo. Proto jsou v těchto lokalitách využíváni nejvíce koně. Obilí se žne někde ještě srpem nebo kosou, ale mnoho rolníků využívá možnosti koupit lištovou benzinovou sekačku.¹ Ze zvířat se chovají nejvíce krávy, prasata, slepice, ovce, husy, kachny, králíci, kozy a koně. Ti, kteří celý život pracovali v zemědělství nemají nárok na jakýkoliv důchod. Taková situace je nejvíce charakteristická pro Rovensko. Jiných pracovních příležitostí, než práce na poli je na vesnici minimum.

„Zatímco v 60. letech 20. století tady působilo okolo deseti řemeslníků, dnes se již řemeslu téměř nikdo nevěnuje. Důvod je nasnadě. Touhle činností by si na živobytí málokdo vydělal.“ ... „Krejčího, koláře nebo ševce už nejde potkat. Boty si nikdo spravít nenechá, to si radši koupí nové z města a ještě ušetří. S možností koupit cokoli v městě nastal soumrak řemeslníků na vesnici.“²

V okolních městech sice nějaké pracovní příležitosti jsou, ale výdělek je příliš nízký³, aby se mladé rodiny mohly udržet v obtížných podmínkách. Jen malá část obyvatel pracuje jako hlídači a zedníci na stavbách. Proto na vesnici zůstávají pouze starší lidé důchodového věku. Úroveň nezaměstnanosti je vysoká. Obyvatelé dávají přednost emigraci – do ČR nebo do jiných regionů Rumunska. Někteří migrují pouze za prací,

¹ KOSINOVÁ, Adéla: *Česká menšina v rumunském Banátu – Reemigrace*, Pardubice: 2006, Diplomová práce

² PAVLÁSEK, Michal. *Úpadek tradice a změny v životě obyvatel Svaté Heleny*, Brno 2006, Diplomová práce

³ Průměrná hrubá měsíční mzda se pohybuje okolo 420 EUR a průměrná čistá mzda pak okolo 310 EUR (údaje k roku 2008) Zdroj: businessinfo.cz

mnozí z nich se ale odstěhují natrvalo¹.

2.1.2 Sociální situace českých vesnic v Banátu

Kvůli izolaci vesnic a špatné ekonomické situaci není budoucnost českých vesnic jistá. Vesnice, které reprezentují významné a jedinečné kulturní dědictví, jsou ohroženy zánikem. Obyvatelé, kteří Banát opustí a stěhují se do Rumunských obcí jsou rychle asimilováni, stejně tak jako ti, kteří reemigrují do ČR.

Úbytek obyvatelstva je doprovázen také stárnutím obyvatelstva. To je charakteristické pro celou oblast Jižního Banátu. Podíl osob v důchodovém věku má v celé oblasti rostoucí tendenci (17% v roce 2002 ve srovnání s 13% v 1992). Nejvyšší je právě v zemědělských oblastech (21,9% v roce 2002 a 19,7% v roce 1992). V některých oblastech je přímo kritický². Navíc je životní úroveň Banátských seniorů nízká. Celý život pracovali na poli, nemají proto nárok na důchod a s rostoucím věkem se dostávají do situace, kdy je pro ně obtížné si zajistit i základní potraviny. Dříve o ně bylo postaráno v rodinném kruhu, v dnešní době, kdy mají děti často v ČR jsou odkázáni na pomoc sousedů a českých organizací. Kvůli vyčerpávajícímu stylu života je jejich zdravotní stav špatný.

V českých vesnicích v oblasti Banátu v současné době nepůsobí žádný lékař ani jiný zdravotní personál. Vzhledem ke zdravotnické krizi v Rumunsku a organizační neschopnosti je tato situace neřešitelná. Ve vesnicích nelze koupit ani volně prodejná léčiva.

Místní obyvatelé často nemají žádné zdravotní pojištění, jelikož po většinu života pracovali v zemědělství, a to rumunský stát neuznává. Léky jsou pacienty hrazeny v plné výši, oproti českému trhu je průměrně o 40 % vyšší cena. Velmi často si obyvatelé léčiva vyměňují mezi sebou aniž by věděli, jak a na co se užívají.

Spádové nemocnice se nacházejí ve městech: Nová Moldava, Rešica, Temešvár, (dříve i

¹ KOSINOVÁ, Adéla: *Česká menšina v rumunském Banátu – Reemigrace*, Pardubice: 2006, Diplomová práce

² PĂTROESCU, Maria , NECȘULIU, Radu . Le Danube dans le secteur du Défilé des Portes de Fer. Vers la création d'une réserve transfrontalière Portes de Fer – Djerdap ?. *Balkanologie, revue d'études multidisciplinaires* [online]. 2008, no. 1-2 [cit. 2009-02-26].

Božovice, tam ale byla roku 2006 bez náhrady zrušena). Doprava do nemocnice trvá minimálně tři hodiny autem, které vlastní jen velmi málo obyvatel.

Ve zdravotnických zařízeních vládne celoplošná korupce¹, pacient musí podplácet i za změření tlaku. Pokud pacient předem nezaplatí, zůstává bez povšimnutí. Lékaři se s uplácením netají. Považují to za normální a legální způsob odměny za péči nedosahující ani základní úrovně. Lékaři nedávají pacientům zprávy o vyšetřeních a nálezech pokud je nezaplatí (není je možné ani dohledat) což je vzhledem k finanční situaci nereálné. Lékaři nepoučují pacienty o dávkování léčiv o onemocněních atd. Tím pádem dochází buď k předávkování nebo k nesprávnému užívání, které vede ke zhoršení celkového zdravotního stavu.²

„Zdravotnictví v Rumunsku, ač tedy vstoupilo do Evropské unie, to je válečná medicína. Tam se skutečně musejí v mrazu, v dešti, ve slotě dostat nějakých dvě stě kilometrů k doktorovi. On jim předepíše recept, ale ten recept si můžou vyzvednout až druhý den, čili oni tam někde u toho doktora musejí přežít dva dny. A navíc tam neexistuje něco jako lidský přístup doktorů k lidem. Tam je skutečně za prase možné všechno, ale bez prasete vás tam nechají chcípnout na ulici. To myslím opravdu velmi vážně.“³ Tuto informaci potvrzují i mí informátoři.⁴

Kromě špatného zdravotního stavu se čeští obyvatelé potýkají se stále větší chudobou. Životní podmínky v této oblasti byly tradičně obtížné, avšak s poklesem významu zemědělství ztratili obyvatelé hlavní zdroj bohatství a utrpěl tím i jejich sociální status. Spolu s tím souvisí měnící se vztahy mezi jednotlivými obyvateli vesnic.

¹ Nemyslím si, že by horší úroveň zdravotní péče a korupce byly způsobeny nedostatečným platem lékařů. V České republice jsou mzdy lékařů ve srovnání s průměrným platem nižší než v Rumunsku.

Můj názor potvrzuje i článek na <http://www.mesec.cz/clanky/nejrespektovanejsi-povolani-lekar/>
² SVOBODA, Jaroslav. Česká menšina v Rumunsku [online]. 1999 [cit. 2009-02-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.listbanat.cz/publikace.html>>.

³ Michal Skribuckij, lékař, Hope and Help v Rádiu Praha 30.4. 2007

⁴ Štěpán červen 2007

Obyvatelé českých vesnic se nacházejí v nepříznivé socioekonomické situaci. Česká republika si uvědomuje potřebnost rozvojové pomoci, která by nejenom zlepšila životní podmínky banátských Čechů, ale také by mohla snížit počet těch, kteří vesnice opouštějí. Reemigrace má v tomto pohledu dvojí roli. Jednak, jak již bylo řečeno, je příčinou zhoršení mnohých aspektů života ve vesnicích, na druhou stranu je také důsledkem nepříznivých socioekonomických podmínek. České vesnice se takto dostávají do bludného kruhu, nebo spíše spirály vedoucí k postupnému zániku české menšiny v Banátu.

Lidské hodnoty a etické nároky na spravedlnost a solidaritu zdůrazňují nutnost podporovat osoby, které se ocitnou v tísní nebo žijí v nepříznivých podmínkách. Dostávám se zde tedy k tématu pomoci českým vesnicím. V následující podkapitole popíšu a analyzuji snahy o pomoc české menšině v Banátu do současnosti.

2.2 Pomoc Československa a České republiky českým vesnicím Banátu

České menšině v Banátu se tradičně dostává pomoci zejména ze strany České republiky. Regionální politika Rumunského státu není dosud dostatečně efektivní. Rumunský komunistický režim zkoušel sice zmírnit rozdíly mezi jednotlivými oblastmi velmi nákladnou a neefektivní průmyslovou politikou, tyto pokusy se ovšem v Banátu příliš nezdařily. Vlády, které následovaly po revoluci, spoléhaly na mechanismy volného trhu a nechaly méně rozvinuté oblasti tak říkajíc „na pospas“ jim samým, přestože některé okresy nebyly na kapitalistickou ekonomii připraveny. Rozdíly mezi jednotlivými regiony narostly do alarmujících rozměrů. Přijetí Rumunska do Evropské unie nutí vládu zaměřit se na tvorbu a implementaci regionální politiky, která by byla v souladu s normami EU a vedla k vyrovnání regionálních rozdílů¹. Dosud byla rozvojová pomoc poskytována pouze ze strany České republiky, jen na některých projektech se spolupodílela Rumunská strana. Přestože termín „rozvojová pomoc“ je celkem nový, pomoc českým krajanům v Rumunsku je fenoménem, který má dlouholetou tradici.

V následující kapitole popíšu vývoj rozvojové pomoci určené českým vesnicím v Banátu a charakterizuji hlavní subjekty péče o krajany. Tento přehled je nutný k tomu, aby bylo možno v celé šíři studovat projekt agroturistiky a kontext, ve kterém byl vytvořen. Nejprve se zaměřím na různé formy podpory Čechů v Banátu od vzniku Československa do roku 1989. Potom popíšu spontánní i vládní snahy o pomoc krajanům v letech následujících těsně po revoluci. Nakonec se zaměřím na období od roku 1995 do současnosti. Rok 1995 je rozhodujícím mezníkem v pomoci poskytované českým vesnicím, protože tehdy do hry vstoupila organizace Člověk v tísní, o.p.s., která je v současnosti nejaktivnějším poskytovatelem a současně koordinátorem pomoci českým vesnicím.

2.2.1. Pomoc Československa krajské komunitě v Banátu (1918 – 1989)

V rámci Rakouska-Uherska žili rumunští i čeští Češi v jednom státním celku. Problémy české menšiny v Banátu nebyly známé, proto nebyla potřeba pomoci v centru zájmu.

¹ SUCIU, Marius. *Perspectives for a Regional Politics in Romania* [online]. 1997 [cit. 2009-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.ceeol.com/aspx/issuedetails.aspx?issueid=ae229008-2942-11d7-9885-000021fa9e2e&articleId=2b4c87ec-2a13-11d7-9885-000021fa9e2e>>.

Až do vzniku Československa bylo jen málo literatury věnované české menšině v Rumunsku¹. Vědecká veřejnost se dozvídala o existenci této zapomenuté krajanské menšiny až ve 20. letech 20. století. Bylo publikováno několik statistických, historických a etnografických statí². Spolu s nezávislostí Československa se projevila touha veřejnosti lépe poznat krajany v zahraničí. Jedním z důvodů byl fakt, že se mnozí tito krajané podíleli na osvobození vlasti. Už zpočátku byla snaha poznat krajany spojena s pomocí a podporou zahraničních Čechů.

Počátky solidarity s banátskými krajany souvisel s aktivitou *Československého ústavu zahraničního*. O jeho vznik se zasloužili v roce 1928, u příležitosti oslav desátého výročí vzniku ČSR, Tomáš Garrigue Masaryk, prezident ČSR, a Msgre. Jan Šrámek, tehdejší ministr sociální péče ve vládě ČSR. V letech 1928 – 1939 provedl Československý ústav zahraniční mnoho výzkumů zaměřených na krajany v zahraničí a připravil mapu českých minorit, čímž se zasloužil o zvýšení povědomí o Češích v zahraničí a jejich potřebách. Jeho zaměstnanci navázali styky a spolupráci s krajanskými komunitami. Československý ústav zahraniční pečoval o vztahy s krajany, které považoval za „živou větev národa“³.

Mezi ostatními menšinami Čechů v zahraničí se Ústav zajímal i o Čechy v Banátu. Jeho zaměstnanci navštěvovali české vesnice nejen, aby sbírali informace, ale také aby zjistili požadavky místních komunit. Potom vyjednávali s Československou vládou posílání učitelů do škol, věcné dary (např. knihy, zpěvníky) a peněžní výpomoci (např. pro stavbu škol). Navíc vydali několik publikací a článků v dobovém tisku, které přiblížily situaci české menšiny širší veřejnosti⁴.

Obyvatelé českých vesnic vyjadřovali potřeby spojené zejména se vzděláváním v krajanských školách. V roce 1920 byly české vesnice připojeny k Rumunskému království, které vzdělání v národním jazyce nezakazovalo. Přesto byla realizace tohoto nároku značně obtížná, protože byl v českých vesnicích nedostatek kvalifikovaných učitelů. Rumunští Češi žádali po Československu, aby do českých vesnic poslalo

¹ Kromě několika článků v časopise *Český lid*.

² Také zejména v časopise *Český lid* a *Naše zahraničí*. Autory byli např. Jan Auerhan nebo Jindřich Schlögl

³ ŠLÁPOTA, Jan. *Československý ústav zahraniční: Historie* [online]. c2008 [cit. 2009-03-04]. Dostupný z WWW: <http://www.csuz.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=49&Itemid=59>.

⁴ Nejznámějšími autory jsou například JUDr. Jan Auerhan, předseda Československého ústavu zahraničního a současně prezident Národního statistického úřadu a JUDr. František Karas.

učitele. Spolu s nimi zajišťoval Československý ústav zahraniční i učebnice a školní potřeby. Také se finančně podílel na stavbě a vybavení škol a kostelů.

Čeští učitelé byly hlavním prvkem zachování českého jazyka. Osobnost učitele byla navíc v té době (a v Banátu je tomu tak doposud) velmi důležitá. Zajišťovali nejenom vzdělání v národním jazyce pro děti, ale měli výchovný vliv i na dospělé, udržovali národní povědomí, organizovali kulturní a společenský život (divadlo, hudba, literatura).

Československý ústav zahraniční mimo jiné zprostředkoval i kontakty s různými podpůrnými spolky, které věnovaly knihy pro nově zakládané knihovny, notový materiál pro sbory či kapely, ale také bohoslužebné předměty a výzdobu do českých kostelíků. Užší kontakty mezi Československem a Rumunskem dokumentuje sice ojedinělá, ale přesto uskutečněná cesta deseti šumických dětí, které v červenci 1938 se svým učitelem navštívily Prahu. Ve 20. a 30. letech se mezi českými krajany také rozšířilo odebírání českých kalendářů, časopisů a novin, jejichž dodávání zprostředkoval jednak Československý ústav zahraniční, jednak Konzulát ČSR v Kluži¹.

Zaměstnanci Československého ústavu zahraničního do Banátu vozili české knihy. Po jejich návštěvě byly místní knihovny vybaveny romány, almanachy, kalendáři, učebnicemi i pohádkami. Například knihovna v Rovensku dostala darem 200 knih. Mezi nejvýznamnější dárce patřilo československé ministerstvo školství a výchovy, *Masarykův ústav pro výchovu lidu*, *Spolek svatého Rafaela*. Nejvíce knih obdrželi krajané v Bukurešti (785 knih) a v Temešváru (400 knih).²

Československý ústav zahraniční posílal do českých vesnic také české časopisy. Sám vydával časopis *Naše zahraničí* a *Krajanská péče*, které jsou určeny nejen krajanům, ale také československé veřejnosti.

Jiným aktérem pomoci českým komunitám v Banátu byla také církve a různé náboženské spolky. Češi tvořili enklávu římskokatolického a evangelického (příp. baptistického) vyznání. Proto bylo třeba podporovat menšinové věřící, a to jak

¹ SECKÁ, Milena, „Češi v rumunském Banátu“. *Češi v cizině*, č. 8, Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, 1995

² ŠÍPEK, Zdeněk. „Rumuští Češi a ČSR“. *Češi v cizině*, 4, Praha: 1989

materiálně, tak metodicky¹.

Církev zajišťovala kněze a posílala misionáře², kteří byli významnou duchovní pomocí (slavili bohoslužby, křtili, oddávali, podávali svátosti, biřmovali). Nezřídka také dovezli dary pro kostely a kaple, náboženské knihy a časopisy.

Jednou z náboženských organizací, která pomáhala Čechům v Banátu, byl *Spolek svatého Rafaela*.³ Jednalo se o organizaci založenou v roce 1871, aby pomáhala emigrantům v celém světě. Její členové působili v Německu, Rakousku, Belgii, Československu, Spojených státech Amerických, v Itálii i v Jugoslávii. V souladu s křesťanskými principy pomáhali všem migrantům bez rozdílu národnosti. Tato organizace byla známá především díky pomoci židovským uprchlíkům z Nacistického Německa. V roce 1932 zorganizoval Spolek svatého Rafaela *Kampaň 5000 knih pro zahraničí*, která směřovala také k Čechům v Banátu. Cíle této akce byly ale spíše politické – nahradit díla „vadná a komunistická“⁴. Poté, až do druhé světové války, podporoval Spolek českou menšinu podle svých možností na základě dopisů od místních farářů. Důkazem jsou děkovné dopisy z roku 1939.⁵

„Jménem krajanů vyslovuji Vám vroucí –Pán Bůh zaplať! Za kancionálky a brožurky. Těžko bych mohl vylíčit radost, jakou jste Vaší zásilkou způsobili. I my jsme vzpomněli modlitbou na své dobrodince“ ... „Mnoho lidí se také přihlásilo o nové zábavné kalendáře a aby prý už brzy přišly.“ ... „Jednu prosbu však ještě mám. Kdybyste nám mohli obratem zaslati koledy s průvodem varhan, abych je ještě s dětmi nacvičil.“

Po roce 1939 byla veškerá činnost Československého ústavu zahraničního zakázána a Jan Auerhan, předseda Ústavu, byl popraven. Po roce 1945 opět obnovil Československý ústav zahraničí svou činnost. Byl pověřený organizací řízené reemigrace. Ale v období socialismu (1948 – 1989) byly jeho aktivity omezené a značně

¹ SECKÁ, Milena. „Zájem ČSR o Čechy žijící v Rumunsku“. *Češi v cizině*, 4, Praha: 1989

² Například Alois Hanzelka působil v Eibenthale.

³ *Výroční zpráva za rok 1939 Spolku Sv. Rafaela na ochranu katolických vystěhovalců*. Praha : Spolek Sv. Rafaela, 1939

⁴ POLC, Jaroslav. „Československo a Vatikán během 2. sv. války“. *Obrázek libereckých farností*, 10, Liberec: 2007

⁵ *Výroční zpráva za rok 1939 Spolku Sv. Rafaela na ochranu katolických vystěhovalců*. Praha : Spolek Sv. Rafaela, 1939

ovlivněné politickými zájmy. Funkce Ústavu bylo šířit komunistické ideály v krajaňských komunitách v zahraničí a budování míru.

Čeští krajaňané v Banátu byli podporováni v oblasti vzdělávání a kultury. Československý ústav zahraniční zasílal časopis *Československý svět* a *Krajaňský kalendář*. Organizoval kulturní události, jako divadelní představení nebo návštěvy dechových kapel. Rozhlasová stanice *Rádio Praha* vysílala hudbu a reportáže pro krajaňy.

Ale právě po druhé světové válce se na poli pomoci banáťským krajaňům objevil nový subjekt. Jak už bylo řečeno, v letech 1947 – 1949 se během reemigrace organizované českou vládou přestěhovalo více než 5000 osob do Československa. Udržovali styky se členy rodiny a sousedy, kteří zůstali v Banátu.

Ivan Daneš, etnograf Krkonošského muzea ve Vrchlabí, vydal v roce 1982 výsledky svého výzkumu situace české menšiny v Banátu, který provedl v letech 1979 a 1980. role reemigrantů pro krajaňy v Rumunsku je z nich zřejmá:

„Lidé oceňují zejména časopis Československý svět, v němž je potěší každá vzpomínka na Čechy v Rumunsku a všechny články věnované současnému životu v ČSSR. Časopisy si vzájemně půjčují, stejně jako i některé další časopisy, které jim zpravidla posílají příbuzní z Čech. Ti šťastnější dostávají od příbuzných i gramofonové desky.“¹

Podle tohoto výzkumu vyhledávali obyvatelé českých vesnic výrobky z Československa. Na jedné straně byl zájem o suvenýry, které dodávaly pocity národní pýchy (Daneš mluví o masovém českém folklorním kýchání – turistické suvenýry a dechová hudba). Na druhou stranu byl zájem o výrobky, které na Rumunském trhu chyběly (bonbóny, papuče, oblečení, tranzistorové přijímače).

Jak je vidět, dokonce i před rokem 1989 bylo možné zaznamenat snahy o pomoc české menšině v Banátu. Nelze však mluvit o rozvojové pomoci v pravém smyslu slova. Hlavním motivem není rozvoj, ale spíše politické důvody - odměnit krajaňy, kteří se

¹ DANEŠ, Ivan. „Příspěvek k otázce adaptace a asimilace Čechů v rumunském Banátu (na základě výzkumu z let 1979 – 1980)“. *Český lid*, 69, 1982

zasloužili o osvobození vlasti; podpořit věřící, ohrožené tamní převahou pravoslavné církve; zachovat český jazyk a kulturu; šířit myšlenku socialismu; a pomoc příbuzným a známým, kteří zůstali v Rumunsku.

2.2.2. Pomoc české menšiny v Banátu v letech 1989 - 1995

Po pádu komunismu se významně rozšířilo spektrum forem pomoci českým vesnicím v Banátu. Krajané byli podporováni nejen vládou, ale i nevládními neziskovými organizacemi, jednotlivci, firmami a celými obcemi. Šlo o finanční a věcnou pomoc a o pomoc ve formě různých projektů. Veřejné povědomí o existenci a potřebách českých vesnic narůstalo a spolu s ním i touha krajanům pomoci.

Jedním z prvních novodobých aktérů na poli podpory banátských Čechů je *Demokratický svaz Čechů a Slováků v Rumunsku*. Vznikl v roce 1990 v Nadlaku (Rumunsko), kde žije početná slovenská menšina. Je to svaz více než 40 místních organizací (jedenáct z nich je ryze českých a pět československých), které se nacházejí v místech, kde žijí české a slovenské komunity. Demokratický svaz vydává časopis *Naše snahy* a připravuje vysílání v Rádiu Temešvár (každou neděli se vysílá půl hodiny v českém jazyce) a příležitostně přispívá do rumunské televize. Také organizuje folklorní festival Čechů a Slováků v Banátu. Často je prezentován také jako opora na poli školství a kultury, finanční podpory apod. v českých vesnicích, ale ve skutečnosti je v posledních letech jeho role spíše symbolická¹ a politická.

Rumunská legislativa zaručuje Demokratickému svazu Čechů a Slováků v Rumunsku právo na zástupce v Rumunské samosprávě. Během komunálních voleb, které se odehrály ve dnech 1. a 15. června 2008, byli do obecních zastupitelstev zvoleni tři obyvatelé českých vesnic - jeden jako zastupitel v obci Coronini, což je obec, pod kterou spadá Svatá Helena, druhý v Gerniku a třetí v Dubové, kam spadá Eibenthal.²

Konkrétní aktivity pomoci české menšině na počátku devadesátých let byly charakteristické spontánností a neorganizovaností. Pomáhat českým krajanům byla

¹ KOSINOVÁ, Adéla: *Česká menšina v rumunském Banátu – Reemigrace*, Pardubice: 2006, Diplomová práce

² MZV ČR. *Velvyslanectví České republiky v Rumunsku* [online]. [2008] [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://old.mzv.cz/wwwo/default.asp?ido=21787&idj=1&amb=24&ParentIDO=>>>.

„módní záležitostí“. Jaromír Plíšek (bývalý velvyslanec České republiky v Rumunsku) popisuje problém nadbytečné a chaotické pomoci Banátu v několika článcích v Respektu. Podle něj může excesivní vlna darů způsobit více škody, než užítku. Takto popsal podobu podpory v letech 1989 a 1990:

„Jestliže u nás ještě před rokem málokdo věděl, že v Rumunsku žije poměrně početná menšina Čechů a Slováků, je dnes situace právě opačná. Dlouholetá izolace rumunských krajanů od vlasti jejich předků skončila zároveň se stalinistickými režimy v obou zemích. Do rumunského Banátu dnes proudí v kamiónech české knihy, školní pomůcky a další věci, které sem dříve po troškách, většinou na zádech, a vždycky na černo pašovali nepočtení příznivci zdejších usedlíků.“¹

Česká menšina byla zahrnutá pomocí od velkého množství dárců. Po Sametové revoluci se o ni nejvíce zajímali etnografové, reemigranti, vědci a ostatní, kteří byli s její existencí obeznámeni. Založili *Sdružení pro pomoc krajanům v Rumunsku*. Jejich cílem bylo informovat širší veřejnost o situaci v českých vesnicích a postarat se o okamžitou a systematickou pomoc.

Sdružení pro pomoc krajanům v Rumunsku se podobalo jiným spontánním nadšeneckým organizacím, které vznikaly v roce 1989 a na začátku roku 1990. Její zakladatelé (například Michal Lobkowicz, později ministr obrany, a Jaromír Plíšek, který později působil jako velvyslanec v Rumunsku) založili tuto organizaci v kavárně na Malé Straně 10. ledna 1990. Po prvním nadšení se Sdružení potýkalo s množícími se problémy. Fungovalo na dobrovolném principu, takže se práci v organizaci věnovali její členové pouze ve volném čase po zaměstnání. Proto postupně přenechávali rozvojovou pomoc profesionální organizaci *Člověk v tísni*. V roce 1996 se jméno a činnost Sdružení pro pomoc krajanům v Rumunsku změnilo. Pod názvem *Sdružení Banát* se zabývalo zejména vydáváním časopisu *List Banát* a několika odborných publikací. Jeho finanční zdroje postupně slábly a v prosinci 2007 ukončilo Sdružení Banát svou činnost².

Ale v roce 1990 bylo Sdružení pro pomoc krajanům v Rumunsku první českou

¹ PLÍŠEK, Jaromír. „Rub a líc pomoci krajanům v Rumunsku“. *Respekt*, 18, Praha 1990

² KRCHOV, Pavel: „Špatná zpráva!“. *Břevnovan*, 1-2, 2008

organizací, která se starala o obyvatele českých vesnic. Brzy poté se množila pomoc ze strany různých subjektů – církve, studenti, Český Červený kříž, ministerstvo školství, Československý ústav zahraniční, místní Občanská fóra a další.

Jako příklad je možné uvést akci nazvanou České knihy krajanům v Rumunsku. Studenti oboru knihovnictví Univerzity Karlovy zorganizovali sbírku českých knih pro vybavení knihoven v Gerniku (dar 800 knih), ve Svaté Heleně (800 knih), Berzasce (800 knih) a v Rovensku (počet knih není uvede, mluví se o „zbytku“). Mezi dárci byli Filosofická fakulta UK a její studenti, soukromí dárci, knihovny a knihkupectví (Knižní velkoobchod Praha, Středočeské nakladatelství a knihkupectví, Odeon, Československý spisovatel, Albatros a další). Podle článku v časopise Český lid sbírka čítala přibližně 5000 knih. Organizátoři nevěděli přesný počet knih, jak tomu často u spontánních akcí bylo. Podle mě to je důkazem nedostatečné organizaci akce. Převoz knih zajistilo Koordinační centrum Občanského Fóra Praha, které současně pořádalo představení loutkového divadla v Banátu¹.

V průběhu devadesátých let se perspektivy českých vesnic v Banátu zlepšily v několika oblastech. Byla zajištěna výuka v českém jazyce (a to jak učiteli z Československa, tak krajany, kteří absolvovali v Československu speciální kurz). Navíc Univerzity v Praze a Bratislavě nabízely stipendijní pobyty pro krajany, hlavně pro studenty teologie a učitelství. Děti z vesnic byly několikrát pozvané do Čech na prázdninové tábory (jejich počet ani konkrétní náplň programu se mi nepodařilo zjistit).

Na druhou stranu měla ale podpora banátských Čechů své stinné stránky. Poskytovatelé pomoci byli zejména „nadšenci“, nikoli profesionálové znalí zásad poskytování humanitární a rozvojové pomoci. Jejich představa a odhady byly často zkreslené a nebyly podloženy dostatečným výzkumem a předběžným sbíráním dat v místě. Navíc se z pomáhání krajanům stal moderní fenomén, dárci doslova „sypali“ jakoukoliv pomoc, aniž by zvažovali skutečné potřeby obyvatel českých vesnic. Navíc, vzhledem k nadměrnému a rychlému přívalu darů nebylo možné dostatečně flexibilně informovat o tom, jak pomoc probíhá.

„Živelné pořádání expedicí, zaměřených téměř výhradně na neznámější oblast šesti čistě českých vesnic v banátských

¹ ROŽÁNEK, David, VASILJEV Marek: „Akce české knihy krajanům v Rumunsku“. *Český lid*, 77, 1990

*horách, přineslo časem v některých vesnicích problémy. Někde dostali víc a někde míň, někde věci potřebné a jinde ne; rozdělování dovezené pomoci je citlivá věc a vyžaduje skutečně dobrou znalost místních poměrů. K paradoxní situaci došlo také v zásobení českými knihami: ve zmíněných šesti vesnicích a v některých přilehlých městečcích je dnes už knih nadbytek, zatímco v méně známých, národnostně smíšených lokalitách třeba nedostali ještě ani jednu.*¹ píše Plíšek

Navíc je diskutabilní otázka důstojnosti poskytované pomoci. Etické problémy pomáhání jsou jistě téma, kterého jsou si pracovníci humanitárních organizací vědomi (ačkoliv i tak je nsnadné řešit problémy, které s tím souvisejí). Ale v devadesátých letech si subjekty často neuvědomovaly důsledky neorganizované pomoci. Ti, kteří české vesnice navštěvovali, často fotografové a reportéři, byli necitliví k důstojnosti jednotlivých obyvatel vesnic. Často je prezentovali jako chudé necivilizované vesničany (v důsledku nezáleží na tom, jestli tak činili proto, aby se jejich reportáže dobře „prodávaly“, nebo aby zaujali potenciální dárce). S tímto problémem se české vesnice potýkají doposud. Navíc dary, které v té době dárce posílali, byly občas urážkou dobrých mravů (použití a nevkusné oblečení, levné potraviny nevalné kvality). Návštěvníci vesnic svým vystupováním působili často neuctivě – pozorovali obyvatele jako zoologickou zahradu, kde můžou na vlastní oči spatřit a navíc si i vyfotit chudý život zaostalých vesničanů.

Nejvíce problémů souvisejících s pomocí české menšině však souviselo s nedostatkem informací. Proto zorganizovalo *Sdružení pro pomoc krajanům v Rumunsku* spolu s Československým helsinským výborem návštěvu 23 českých krajanských komunit, aby vládě podalo zprávu o potřebách místních obyvatel. Podle těchto informací bylo nutné nahradit spontánní jednorázovou pomoc systematickou a trvale udržitelnou rozvojovou pomocí². Na základě zjištění Helsinského výboru a podobných výzkumů připravila Česká republika koncepci pomoci krajanům v Banátu nazvanou *Operace Banát*.

Nejprve je ale potřeba přiblížit politiku České republiky vůči krajanům. Ta je totiž

¹ PLÍŠEK, Jaromír. „Rub a líc pomoci krajanům v Rumunsku“. *Respekt*, 18, Praha 1990

² PLÍŠEK, Jaromír. „Češi v Rumunsku“, *Repekt*, 16, Praha 1991

diametrálně odlišná od postoje po Druhé světové válce. Vlně reemigrantů po druhé světové válce čelil tehdejší stát tak, že repatriaci organizoval a motivoval krajanů k návratu do „staré vlasti“. Politika po roce 1989 byla jiná. Cílem je naopak imigraci omezit a zachovat českou menšinu v Rumunsku. S tím souvisí i potřeba zlepšit socioekonomickou situaci českých komunit – tím se pomoc českým vesnicím stává i státní záležitostí.

Oficiální krajanská politika funguje na společném základu od roku 1992. V rezoluci vlády ČSFR č. 375/1992¹ bylo nastíněno několik zásadních principů krajanské politiky (Po rozdělení Československa ČR tyto principy přijala za své.):

- *„udržování trvalého informačního spojení a dobrých vztahů ČR s krajanů v zahraničí (např. evidence krajanských spolků, podpora vzájemných kontaktů v neziskovém sektoru, vyznamenávání význačných osobností rezortním oceněním Gratias agit²);*
- *pomoc krajanům, kteří o to projevují zájem, při udržování jejich kulturní, jazykové a historické sounáležitosti s ČR (stipendia, jazykové kurzy, vysílání učitelů ke krajanským komunitám);*
- *přiměřená vstřícnost vůči dalším očekáváním jednotlivých krajanských komunit ve vztahu k ČR (finanční příspěvky jednotlivým spolkům na konkrétní projekty zaměřené na propagaci ČR i příspěvky k podpoře rozvoje krajanského života – např. na rozvoj krajanského tisku);*
- *uchovávaní českého národního a kulturního dědictví v zahraničí (pomoc při opravách krajanských škol a kulturních zařízení, asistenční pomoc při hledání nových forem aktivit*

¹ Podle zpráv Ministerstva zahraničních věcí z let 2001 – 2008. MZV ČR. *Zprávy o zahraniční politice ČR* [online]. [2008] [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocní_zpravy_a_dokumenty/zpravy_o_zahranieni_politice_cr/index.html>

² Tuto cenu získal v roce 2002 kněz Václav Mašek, rodák z Gerníku. Po vysvěcení v roce 1968 mu byla svěřena farnost krajanských vesnic Gerník, Bígr, Eibenthal, Rovensko a Berzáaska, kde působil po celá aktivní léta svého života. Nejdéle působil na faře v Eibenthalu, kde se zasloužil o výstavbu kulturního domu, založení parku a budování vodojemu. Arciděkan Mašek spoluzakládal v roce 1990 Demokratický svaz Slováků a Čechů v Rumunsku. Zároveň se stal členem Sboru konzultantů předsedy Československého ústavu zahraničního v Praze. Má velký podíl na tom, že si česká komunita v jižním Banátu udržela tak ojedinělým způsobem nejen svoji náboženskou, ale i národní, kulturní a jazykovou identitu. Mezi rumunskými Čechy je arciděkan přirozenou autoritou.

krajanských komunit, např. v regionu s vysokou nezaměstnaností – pilotní projekt v Rumunsku).“

Veškerými otázkami týkajícími se krajanské tematiky zabývá Odbor pro kulturu, komunikaci a prezentaci (OKKP). Tento odbor působí v rámci Ministerstva zahraničních věcí. Navazuje na činnost Střediska pro nevládní styky (SNS) z let 1990-1992, Odboru pro krajanské a nevládní styky (OKNS) z let 1993-1997 a oddělení v Odboru pro krajanské a kulturní vztahy (OKKV) z let 1997-2007¹. Od roku 2008 je pracoviště pro krajanské záležitosti zahrnuto v Odboru pro kulturu, komunikaci a prezentaci (OKKP) a je vedeno zmocněncem pro krajanské záležitosti, který je členem týmu náměstkyně H. Bambasové.² Zmocněnec zastupuje Ministerstvo zahraničních věcí při jednáních s partnerskými organizacemi, to jsou zejména Stálá komise Senátu pro krajany žijící v zahraničí a Podvýbor pro krajany při Zahraničním výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, což jsou další instituce, které mají vliv na pomoc krajanům.

Na sklonku roku 1994 vypracoval Odbor první systematický program rozvojové pomoci určené pro českou menšinu v Banátu. Rok 1995 se stal mezníkem v poskytování rozvojové pomoci. Česká republika vyhradila rozhodnutím vlády z prvního ledna 1995 30 milionů korun na zlepšení podmínek českých komunit v Banátu. Jednotlivé projekty měly být realizovány do roku 1997. Podmínkou bylo spolufinancování z rumunské strany. Například na budování komunikací se měla rumunská strana podílet na polovině nákladů, v rámci dalších projektů méně. Česká republika vyhlásila konkurz na organizaci, která by byla realizací Operace Banát pověřená. Vítězem se stala NNO Člověk v tísni. Odbor poté vystupoval jako hlavní garant pomoci, Člověk v tísni projekty připravoval, realizoval a koordinoval rozvojovou pomoc v místě. Tímto se organizace Člověk v tísni stala nejdůležitějším subjektem na poli rozvojové pomoci v českých vesnicích Banátu.

¹ Pro účely této práce budu používat výraz „Odbor“, aby vzhledem ke změnám názvu nedošlo k předstávě, že jde pokaždé o jinou instituci.

² MZV ČR. *Zprávy o zahraniční politice ČR* [online]. [2008] [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocní_zpravy_a_dokumenty/zpravy_o_zahranicni_politice_cr/index.html

2.2.3. Projekty organizace Člověk v tísni, o.p.s. v Banátu

Zadavatelem rozvojové pomoci byla původně česká vláda v rámci zahraniční rozvojové pomoci. Projekty v Banátu byly organizovány prostřednictvím organizace Člověk v tísni, která v pomoci českým vesnicím pokračuje až doposud.

Člověk v tísni o.p.s. je nevládní nezisková organizace založená v roce 1992 pod názvem *Nadace Lidových novin*. V únoru 1994 se změnil název na *Nadaci Člověk v tísni při České televizi*, v dubnu 1999 pak byla zaregistrována jako obecně prospěšná společnost. Je jednou z nejvýznamnějších NNO v ČR. Hlavním zájmem této humanitární organizace jsou lidská práva, rozvoj, vzdělání a sociální integrace. Od roku 1995 je Člověk v tísni nejaktivnější organizací poskytující pomoc krajanům v Banátu.¹

První fázi této rozvojové pomoci je možné datovat do období 1995 – 1999. Jednotlivé projekty byly vypracovány na základě programu Operace Banát, který připravil Odbor na období 1995 – 1997. V tomto období investovala ČR více než 28,7 milionů korun hlavně do budování infrastruktury.² Podmínkou byla spoluúčast Rumunska. Některé projekty, zejména stavba školy ve Svaté Heleně byly dokončeny se zpožděním až v roce 1999, podpora vlády se vztahovala i na další projekty do roku 2002 (celková částka se vyšplhala na necelých 50 milionů korun). Později byla oficiální podpora ukončená, rozvojová pomoc je od té doby plně v rukou organizace Člověk v tísni. Odbor podporuje jen omezený počet projektů (hlavně v gesci ministerstva školství)³.

Práce začaly v roce 1995, zpočátku bez účasti rumunské strany. Vyjednávání bylo zpočátku obtížné, protože se české vesnice nacházely na okraji rumunského zájmu. Ale postupně poskytlo Rumunsko významný finanční obnos (v přepočtu více než 33,5 milionů korun za období 1995 – 2002). Rozvojová pomoc spočívala v budování a

¹ *O Člověku v tísni* [online]. [2008] [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=177>>

² KOSINOVÁ, Adéla: *Česká menšina v rumunském Banátu – Reemigrace*, Pardubice: 2006, Diplomová práce

³ „Program podpory českého kulturního dědictví v zahraničí na léta 2006 až 2010“ je určen všem krajanům v zahraničí. Funguje na základě usnesení vlády ČR č. 1622 ze dne 14. 12. 2005, jímž se vláda zavázala poskytnout na různé druhy podpory krajanských komunit a výuky českého jazyka a literatury v zahraničí každoročně více než 50 mil. Kč, v časovém horizontu pěti let (2006–2010) pak celkovou sumu přesahující 287 milionů Kč. Jde o soubor programů na podporu vzdělávání krajanů v českém jazyce – intenzivní čtyřtýdenní kurs českého jazyka pro krajany v Dobrušce (Benátské Češi ho příliš nevyužívají), semestrální studijní pobyty a vysílání českých učitelů ke krajanským komunitám. V rámci tohoto projektu jsou podporovány i školy (v Banátu šlo v posledních letech jen o malé opravy a příspěvky na školní pomůcky).

údržbě silnic, zpevňování půdy v okolí cest, asfaltování. Konkrétně šlo o přístupové cesty ke Svaté Heleně, Rovensku, Šumici a Bígru a vyasfaltování hlavní ulice v Eibenthalu¹.

Proto, aby se zlepšila komunikace s vesnicemi spolupracoval Člověk v tísní s rumunským Ministerstvem telekomunikací a s místními telekomunikačními firmami. Výsledkem bylo zavedení radiotelefonických stanic do každé vesnice. Organizace také vyjednávala zlepšování signálu mobilních operátorů (vzhledem ke geografickým podmínkám se to nepodařilo úplně).

V roce 1998 byla díky projektům Člověka v tísní vybudovaná a vybavená škola v každé z vesnic. Ve Svaté Heleně byla slavnostně otevřená nová budova školy, v Bígru a Gerniku proběhly rekonstrukce místních škol. Učebny byly vybavené novým nábytkem a vybavením, učitelé dostali k dispozici televizory, videa a kopírky.

Navíc Člověk v tísní ve spolupráci s *Demokratickým svazem Čechů a Slováků v Rumunsku* podpořil kulturní centra v jednotlivých českých komunitách. V roce 1995 vybavil osm kulturních domů televizemi a videi. Internát gymnázia v Nadlacu, který navštěvují studenti z českých (a hlavně slovenských) komunit, byl vybaven novým nábytkem.

Nejnákladnějším projektem byla stavba vodovodu o délce dvou kilometrů v Rovensku, které předtím trpělo nedostatkem vody a jeho obyvatelé museli vodu nosit ze vzdáleného pramene.

Současně také probíhaly projekty na zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva. Člověk v tísní koordinoval zdravotní pomoc poskytovanou *Českým Červeným křížem*, zdravotnickými organizacemi *Hope and Help* a *Help in Danger*. Jak už bylo řečeno, zdravotní stav obyvatel českých vesnic je ve špatném stavu. Proto byli do vesnic pozváni dva lékaři, kteří zde strávili půl roku a poté vesnice ještě několikrát navštívili. Ošetřovali nemocné, ale také dávali důraz na prevenci, hygienické návyky a důležitost očkování. Občané byli zdarma očkovaní proti tuberkulóze, která byla ve vesnicích rozšířená. Do vesnic také dojížděla česká zubní lékařka, která ošetřovala špatný chrup a

¹ Podle výročních zpráv organizace Člověk v tísní z let 1995 – 2007. [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtsni.cz/>>

pořádala přednášky pro děti o ústní hygieně.¹

Nejdůležitějším donorem v období 1995 – 2002 byla Česká vláda, ale projekty podporovaly i různé firmy, organizace, instituce a některé české samosprávné jednotky. Následující tabulka ukazuje výši finanční pomoci českého státu na projekty v Banátu.²

Tab. 5: Finanční pomoc ČR směřující do oblasti Banátu v letech 1995 - 2002

<i>Časové období</i>	<i>Částka v Kč</i>
1995 - 1997	28 705 612,92
1998	5 499 846,10
1999	4 500 860,90
2000	4 605 294,20
2001	4 315 994,76
2002	2 000 000,00

Od roku 2000 je možné zaznamenat druhou fázi rozvojové pomoci Banátu. Projekty započaté v roce 1995 sice pokračovaly, ale zaměření organizace Člověk v tísní nabralo vzhledem k pomoci českým vesnicím nový směr. Dopad dosavadních projektů byl totiž diskutabilní. Projekty sice zlepšily některé aspekty sociální situace ve vesnicích (lepší infrastruktury, lepší zdravotní péče, lepší úroveň vzdělání), avšak emigrace pokračuje. Výsledkem je například to, že novou nákladnou stavbu školy ve Svaté Heleně, vybudovanou pro 150 dětí, navštěvovalo už v roce 2003 pouze 70 žáků.³ Kvůli tomu bylo třeba si pokládat otázku přiměřenosti a vůbec adekvátnosti investic.

Je docela možné, že veškeré finanční investice byly zbytečné. S pokračující emigrací byly nové školy a cesty méně a méně používány. Je evidentní, že stavba silnic byla zbytečnou investicí, pokud vesnice zaniknou. Proto ukázalo, že, pokud chce Člověk v tísní zachovat české vesnice, musí se zaměřit na projekty, které by zabránily exodu obyvatel. Je třeba investovat spíše do trvale udržitelných projektů (které se navíc ukazují jako méně nákladné). Nedostatek pracovních příležitostí a nízké mzdy jsou považovány za hlavní důvod stěhování z vesnic. Budování silnic zlepšilo dosažitelnost

¹ HANČOVSKÝ, Michal. *České vesnice a projekty Člověka v tísní, o.p.s. v rumunském Banátu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. Bakalářská práce.

² KOSINOVÁ, Adéla: *Česká menšina v rumunském Banátu – Reemigrace*, Pardubice: 2006, Diplomová práce

³ MORAVEC, David. „Česká škola ve Svaté Heleně se potýká s velkým úbytkem žáků“, *Zpravodajství ČTK*, [online] 12/6/2003 [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.banat.cz/clanky.htm>>

vesnic a usnadnilo dojíždění za prací; zdravotní péče zlepšila schopnost obyvatel pracovat; to však bezpochyby nestačí. Ekonomickou situaci dosavadní projekty nezlepšily.

Proto začal Člověk v tísní pracovat od roku 2000 na projektech podpory podnikání a agroturistice (které se blíže věnuji v kapitole 3). Cílem těchto projektů je vytvořit pracovní místa. Nový zdroj příjmů by měl být pro obyvatele motivací neopouštět vesnice. Po postupném uzavírání dolů se zvýšila úroveň nezaměstnanosti a obyvatelé, kteří neuspěli v hledání práce v Banátu dávají přednost reemigraci do ČR.

Pilíře projektu rozvoje podnikání je získávání informací o možnostech grantů, které mají být určeny na rozvoj drobného podnikání, dále také zprostředkování kontaktů s investory, kteří mají zájem o působnost a angažování v tomto regionu, poskytnutí odborné asistence těmto investorům (získávání zaměstnanců, kontakty, dokonalá znalost prostředí) a nakonec také rozvoj agroturistiky.¹

V Rumunsku je obtížné založit a udržet firmu. Zákony nejsou dostatečně transparentní, systém je velmi byrokratický. Navíc nebyli obyvatelé českých vesnic dost sebejistí a neměli odvalu založit firmu. Proto Člověk v tísní motivoval a stále motivuje místní obyvatele a pomáhá jim zakládat malé firmy, rodinné podniky a živnosti. Organizace poskytuje finanční podporu na zahájení podnikatelské činnosti, byla vypracována *Pravidla pro poskytnutí peněžního příspěvku malým rodinným živnostem* (500 – 1000 euro), organizuje stáže v České republice a vyhledává komerční partnery v ČR a Rumunsku.²

V rámci projektu podpory podnikání byla v Gerniku založená v roce 2000 firma na montáž elektronických cívek. Šlo o česko-rumunsko-německou společnost Bobbintronic (dnes funguje pod názvem Winding s.r.l.). Zaměstnává 45 místních obyvatel. Člověk v tísní také vyhledává odběratele pro dvě stolařství. Jiná podporovaná firma je pobočka společnosti Arantronic v Nové Moldavě, která vyrábí kabely pro výpočetní techniku. Zaměstnává 10 Čechů ze Svaté Heleny.

„Zájem je však o tuto práci z řad Helenských minimální, neboť

¹ HANČOVSKÝ, Michal. *České vesnice a projekty Člověka v tísní, o.p.s. v rumunském Banátu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. Bakalářská práce.

² PAVLÁSEK, Martin. *Úpadek tradice a změny v životě Svaté Heleny*. Brno: Masarykova univerzita, 2007

za 100 eur na měsíc to údajně nestojí. Je mrzuté, že se takto staví k této skoro jediné možnosti výdělku, neboť tyto pracovní příležitosti ihned obsadí Rumuni z Nové Moldavy.“¹

Od roku 2004 Člověk v tísní podporuje pekárnu v Gerniku. Ta v současné době zaměstnává jen dvě osoby, ale její majitel plánuje brzké rozšíření a diverzifikaci aktivit.

Další významná aktivita je také výkup mléka. Organizace Člověk v tísní zakoupila dne v září 2003 nákladní automobil určený pro sběr mléka, který sváží mléko ze Svaté Heleny a z Gerniku do místní mlékárny, odkud se sváží do rumunské mlékárny v Nové Moldavě.

„Zakoupená pojízdná cisterna se bez problémů užívá a zajišťuje denně výkup mléka od každé zúčastněné rodiny. Měsíční příjem každé rodiny vlastníci dvě krávy se díky sběru mléka zvýší o ekvivalent mzdy obvyklé v regionu, což v oblasti jižního Banátu sužované nezaměstnaností znamená mnoho.“ Uvedl v roce 2003 Lukáš Melnický, tehdejší koordinátor organizace Člověk v tísní.²

V roce 2008 byl projekt ohrožen kvůli nerentabilitě rumunského výkupčího. Situace se však vyřešila.

Klima a kvalita půdy ve Svaté Heleně vytváří vhodné podmínky pro pěstování vinné révy. V roce 2007 pozvala organizace Člověk v tísní odborníka – vinaře. Spolu vybrali vhodné místo na založení vinice. Přípravné práce na budování vinohradu už začaly³.

Další z projektů začal v roce 2008 ve spolupráci se společností Duhový skřítek a YMCA Brno pod názvem *Skřítek Krajánek*. YMCA Brno ve spolupráci se sdružením Duhový skřítek a společností Člověk v tísní založila v české vesnici Eibenthal dílnu na výrobu panenek z přírodních materiálů. Panenky šijí místní ženy, výroba se teprve rozjíždí.

¹ PAVLÁSEK, Martin. *Úpadek tradice a změny v životě Svaté Heleny*. Brno: Masarykova univerzita, 2007

² MELNICKÝ, Lukáš. *Mlékárna pro Čechy v Banátu*, [online] 6/10/2003[cit. 2008-11-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.infoservis.net/art.php?id=1065471207>>

³ HANČOVSKÝ, Michal. *České vesnice a projekty Člověka v tísní, o.p.s. v rumunském Banátu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. Bakalářská práce

Panenky je zatím možné zakoupit přes internet a v informačním centru Vaňkovka v Brně, plánuje se i jejich prodej turistům přímo v českých vesnicích.¹

Po vstupu Rumunska do Evropské unie (1.1. 2007) skončila oficiální pomoc české vlády². Organizace Člověk v tísni ale v českých vesnicích nadále působí a pokračuje v činnosti na dřívějších i nových projektech. Vzhledem k tomu, že úspěšnost dřívějších projektů nebyla dostatečná (reemigrace pokračovala a obyvatelé vesnic ubývali), se organizace Člověk v tísni zaměřuje na asistenční projekty, která by měly vést k trvale udržitelnému rozvoji.

Je třeba doplnit, že Člověk v tísni není v současné době jedinou organizací působící v českých vesnicích Banátu. Tradičně zde působí i *Charita Česká republika*. Například Oblastní charita Uherské Hradiště³, Oblastní charita Hodonín⁴, Oblastní charita Břeclav⁵, Diecézní charita Plzeň⁶, Diecézní katolická charita Hradec Králové⁷, také Diecézní charita ostravsko-opavská⁸ a Arcidiecézní charita Olomouc⁹.

Další organizací, která se stará o české krajany v Banátu je *Sdružení S, o.s.*, které spolupracuje s jazykovou školou Glossa v Praze a s taneční školou TS Light. Projekty Sdružení S,o.s. jsou určeny především dětem.¹⁰ Od roku 2009 má v plánu působit v Banátu také zlínská organizace *Samari*. Zatím uspořádala sbírku na projekt péče o nemocné seniory, který bude realizován na konci dubna 2009.¹¹

¹ *Projekt český Banát* [online]. [2008] [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.duhovyskritek.cz/projekt-cesky-banat/-/2761.html?PHPSESSID=6299217317a9432d042d78fd451458>>

² MZV ČR. *Zprávy o zahraniční politice ČR* [online]. [2008] [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocní_zpravy_a_dokumenty/zpravy_o_zahranieni_politice_cr/index.html>

³ Materiální pomoc – pumpy v Eibenthale (2005, náklady 36 199, 90 Kč), sociální zařízení (2006 – 30 tisíc korun), dárky pro děti (2008)

⁴ Projekt domácí péče (2006 – 2009), věcné dary (2009 dřevo na otop pro banátské seniory)

⁵ Kamna (2005)

⁶ Podpora reemigrantů

⁷ Expozice na zvyšování povědomí o české menšině v Banátu

⁸ Organizace zájezdů mladých dobrovolníků, kteří pomáhají seniorům, jejichž rodiny se odstěhovaly do ČR, při polních pracích. (2001-2003)

⁹ Projekt pečovatelské služby Sester sv. Kříže Kroměříž v Gerniku, projekt trval 4 roky, už je ukončen.

¹⁰ *Projekty pomoci* [online]. 2008 [cit. 2009-03-12]. Dostupný z WWW: <<http://sdruzenisos.cz/?sid=3>>

¹¹ Mgr. Alena Rusová, jednatelka Samari, o.s. 1.3.2007

Jako přínosné se jeví také partnerství vesnic. Například Rumunské Rovensko má jako partnerskou obec Rovensko u Zábřehu na Moravě už od roku 1995.

„Kromě jiného např. odvedli velký kus poctivé řemeslné práce na vylepšení interiérů základní školy v (jihobanátském) Rovensku, ve své obci uskutečnili několik besed s videoprojekcí na téma své partnerské vesnice, zorganizovali a realizovali výměnné letní pobyty školních dětí, atd. Právě výměnné pobyty dětí a mládeže, ať už formou letních táborů, či ještě lépe mezi konkrétními rodinami, by se mohly stát přirozenou a pravidelnou součástí tohoto budoucího partnerství i v případě ostatních vesnic.“¹

Jak je vidět, česká menšina v Banátu zažila opravdu dlouhou historii pomáhání a o její záchranu a zlepšení životních podmínek místních obyvatel se pokoušelo velké množství subjektů v rámci rozmanitých projektů.

¹ SVOBODA, Jaroslav. Česká menšina v Rumunsku [online]. 1999 [cit. 2009-02-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.listbanat.cz/publikace.html>>.

V této části jsem vysvětlila potřebnost rozvojové pomoci v českých vesnicích Banátu a popsala jsem historický vývoj pomoci českým krajanům. Obecně je možné říct, že se projektům nepodařilo zabránit reemigraci spojenou s postupným vylidňováním vesnic. Jedním z projektů organizace Člověk v tísni je agroturistika v Banátu. Organizace Člověk v tísni i mnohá média představují tento projekt jako jeden z nejslibnějších, někteří dokonce mluví o „jediné naději pro záchranu Banátu.“¹ Má nejen zlepšit socioekonomickou situaci české menšiny v Banátu, ale navíc má zajistit zachování českých vesnic a jejich trvale udržitelný rozvoj.

¹ Fík květen 2007

3 Agroturistika jako možnost řešení situace české menšiny v Banátu

Vládní pomoc krajanům v zahraničí byla doposud soustředěna zejména na podporu vzdělání a zachování znalosti češtiny. Od roku 2000 se česká podpora v Banátu rozšiřuje o rozvoj agroturistiky. Alternativní, šetrné formy turistiky, mezi které agroturistika patří, původně vznikaly, aby zamezily negativním dopadům masové turistiky. Postupem času se ukázalo, že mají mnohem větší potenciál a mohou výrazně přispět ke zlepšení situace v méně rozvinutých oblastech. Na první pohled se může zdát zvláštní, že Člověk v tísni zvolil pro pomoc krajanů právě tento projekt. Proto v této části vysvětlím, co je agroturistika a proč může být zařazena mezi formy rozvojové pomoci. Dále se budu zabývat vhodností Banátu pro takový projekt a nakonec popíšu dosavadní průběh projektu.

3.1 Agroturistika jako forma rozvojové pomoci

Dominantní formou turistiky je klasická *masová* turistika. Proti ní se vymezují typy turistiky, které můžeme nazvat jako *alternativní* nebo *měkké*¹. Jsou založeny na přesvědčení, že je možné omezit negativní dopady turistiky tím, že se změní chování turistů a začne se cestovat podle určitých pravidel². Tyto formy také dávají důraz na spravedlivější rozdělování zisku a začlenění turistiky do procesu trvale udržitelného rozvoje méně rozvinutých oblastí. Přestože jsou tyto nové alternativní formy dosud okrajové, poptávka po nich roste a různé projekty přibývají.

3.1.1 Definice agroturistiky

Projekt agroturistiky v Banátu vychází z konceptu šetrné spravedlivé a zodpovědné turistiky. Cílem této kapitoly bude vymezit šetrnou turistiku a agroturistiku tak, aby bylo možné pochopit, v čem spočívá projekt agroturistiky v Banátu. Proto vysvětlím pojmy, které se s agroturistikou prolínají, úzce s ní souvisí a bývají s ní často zaměňovány.

Agroturistika patří do skupiny šetrné turistiky. *Šetrná turistika* zahrnuje ty formy alternativní turistiky, které respektují, zachovávají, chrání a rozvíjejí přírodní, kulturní a sociální dědictví navštěvované oblasti s ohledem na místní obyvatelstvo tak, aby minimalizovaly případné negativní dopady.³ Šetrná turistika vychází z konceptu trvale udržitelného rozvoje⁴ a přispívá k místnímu rozvoji, protože umožňuje diverzifikaci aktivit a zabraňuje vyhladňování venkova. Je založena na směně mezi cestovatelem a místními obyvateli.

Rozvoj alternativních forem cestování je poměrně nedávným jevem, proto není názvosloví v této oblasti dostatečně jasné a přesné. Některé typy cestování označované

¹ Z anglického soft tourism.

² MERCHADOU, Chantal . *Agenda 21 - Rapport final du groupe de travail D* [online]. 2001 [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <http://www.tourisme.gouv.fr/fr/navd/dossiers/durable/att00001212/agenda21_europeen.pdf>.

³ COLLOMBON, Jean-Marie . *Tourisme et développement, inéluctable évolution* [online]. 2002 [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <http://www.tourisme-solidaire.org/ressource/pdf/tourisme_developpement.pdf>.

⁴ Myšlenka trvale udržitelného rozvoje se objevila v 70. letech v souvislosti s vydáním Meadowsovy zprávy. V roce 1987 vydala Světová komise pro životní prostředí a rozvoj přesnou definici: Trvale udržitelný rozvoj spočívá ve zlepšování životní úrovně a blahobytu lidí v mezích kapacity ekosystémů při zachování přírodních hodnot a biologické rozmanitosti pro současné a příští generace.

různými názvy jsou totožné (například šetrná turistika, zodpovědné cestování, trvale udržitelný cestovní ruch), jiné se více či méně liší, zdroje je ale místy používají jako synonyma.

Proto je užitečné přiblížit si pojem *ekoturistika*. Do ekoturistiky lze agroturistiku také zařadit. Ekoturistika je nejznámější formou šetrné turistiky. V případě ekoturistiky se navštěvované oblasti nacházejí v přírodě a cestovatelé dávají důraz na ochranu životního a kulturního prostředí. Ekoturistika v pravém smyslu slova není jen „cestováním do přírody“ (jak ji vnímají mnohé cestovní kanceláře). Musí současně odpovídat ekologickým a sociokulturním požadavkům.¹

V některých zdrojích je možné se setkat s výrazem *zelená turistika*. Tento název vychází z „barevného“ dělení cestování (cestování do přímořských oblastí se označuje jako modrá turistika, cestování do hor je bílá turistika).² Zelená turistika může být jakékoliv cestování do přírody a na venkov, nemusí nutně patřit do skupiny šetrného turismu.

Projekt Člověka v tísni je tedy zaměřený na šetrné cestování, konkrétně na agroturistiku. *Agroturistika* je *měkkou* formou cestování, které přispívá k trvale udržitelnému rozvoji a k diverzifikaci zemědělského sektoru. Umožňuje poznávat venkovské oblasti, zemědělské aktivity, domácí výrobky, tradiční kuchyni a život místních obyvatel, jejich kulturu a jedinečnost. Agroturistika je charakteristická respektem k životnímu prostředí a k místním tradicím. Tato forma cestování umožňuje návštěvníkovi kontakt s přírodou a přibližuje mu zemědělské činnosti, kterých se může zúčastnit, aby se tak rozptýlil, pomohl místním obyvatelům, učil se a objevoval. Současně agroturistika mobilizuje místní síly a přispívá ke zlepšování místních ekonomických podmínek.³

Jedna z forem agroturistiky je ekoagroturistika, která souvisí s produkcí a konzumací „bio“ produktů. V Banátu nejde o ekoagroturistiku. Přestože produkty místních jsou kvalitní a jídlo chutné, obyvatelé vesnic používají kromě přírodních hnojiv i některé chemikálie (např. proti plísňím).

¹ ANNEXE 1 : Définition de l'écotourisme [online]. c2007 [cit. 2009-03-18]. Dostupný z WWW: <www.biospherelac-st-pierre.qc.ca/pdf/plan_directeur/ANNEXE1.pdf>.

² Centre national de ressources du tourisme et du patrimoine rural. Tourisme rural [online]. c1998-2008 [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.source.asso.fr/index.php?id=281>>.

³ Office National Hellénique du Tourisme. *Agrotourisme* [online]. [2007] [cit. 2009-03-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.gnto.gr/pages.php?pageID=826&langID=4>>.

Definice agroturistiky byla vyhlášena v roce 2002 během Světového summitu o ekoturistice v Québecu:

„Agroturistika je turistická aktivita v zemědělských oblastech. Vytváří vztah mezi zemědělci a návštěvníky, kterým umožňuje poznávat vesnické prostředí a zemědělství prostřednictvím jejich hostitelů.“¹

Agroturistika velmi často využívá ubytování a stravu, kterou nabízí a produkuje místní zemědělci a farmáři.

3.1.2 Pozitivní dopad šetrného cestování na méně rozvinuté oblasti

Jak již bylo řečeno, cestování může být využito jako forma rozvojové pomoci. Uplatňuje se zejména v méně rozvinutých oblastech, v zemích třetího světa a v místech ohrožených velkým přívalem turistů. Přínos šetrné turistiky spočívá ve zvyšování příjmů, tvorbě pracovních míst a také k prevenci škod (environmentálních, sociálních a ekonomických)², které by jinak způsobila masová turistika.

Cestování umožňuje ekonomický rozvoj a přispívá k vytváření bohatství různými vlivy. Ty je možné rozdělit na přímé – jako je například stavba nových zařízení, a tím vytváření pracovních míst; na vlivy nepřímé – tedy vznik nových pracovních míst, které nejsou zajištěny firmami cestovního ruchu (například zvýšení počtu zaměstnanců v místních prodejnách kvůli většímu počtu zákazníků) a na vlivy vedlejší - ze kterých těží místní obyvatelé (například stavbu nového plaveckého areálu využijí nejen turisté, ale i původní obyvatelé).³

Šetrný cestovní ruch má pozitivní aspekty (příliv financí, vznik pracovních míst), navíc ale usiluje o snížení negativních důsledků masového turismu. Spolu s ním vznikají

¹ CHALIFOUR, Patrick , CARBONNEAU, Maryse. Le PENSE-BÊTE de l'agrotourisme [online]. 2004 [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.mapaq.gouv.qc.ca/NR/rdonlyres/7297F81F-9E16-41D2-9C77-C42B204AFF09/0/pensebeteglobal.pdf>>.

² CHABOUD, Aurélie: Ecotourisme -Analyse des conditions opérationnelles pour qualifier et valoriser l'offre potentiellement écotouristique de Rhône-Alpes : un projet de référentiel à l'échelle de la Région, Université de Perpignan: 2006

³ BELLIA, Remi , RICHEZ-BATTESTI, Nadine. *Tourisme solidaire : innovation et réseau Analyse comparée France-Italie* [online]. 2004 [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <http://www.tourisme-solidaire.org/ressource/pdf/ts_reseau.pdf>.

projekty na rozvoj venkova apod. Důraz se klade na to, aby zisk z cestování zůstal v místě a aby z něj profitovali místní obyvatelé. Také je třeba zajistit ochranu životního prostředí a zachovat kulturní dědictví.

Tato alternativní forma cestování nejen snižuje negativní dopady na přírodu, kulturu a život místních obyvatel, ale také rozvíjí místní zdroje a je prostředkem vzdělávání a výchovy turistů tím, že umožňuje poznat *druhé* s respektem k jejich odlišnostem, identitě a hodnotám.¹

¹ COLLOMBON, Jean-Marie . *Tourisme et développement, inéluctable évolution* [online]. 2002 [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <http://www.tourisme-solidaire.org/ressource/pdf/tourisme_developpement.pdf>.

3.2 Banát jako region vhodný pro šetrný cestovní ruch

V předchozí kapitole jsem vysvětlila, v čem může cestovní ruch přispívat k rozvoji destinací, do kterých směřuje. Jedním z míst, kde se tato forma rozvojové pomoci uplatnila je i Banát. Jak vysvětlím v této kapitole, Banát je region s velmi vysokým turistickým potenciálem. Je to turisticky zajímavá oblast, která přitahuje turisty svou krásnou přírodou. Turistovi pocházejícímu z České republiky navíc nabízí jedinečné zážitky, těžko srovnatelné s jiným místem světa.

3.2.1 Obecný turistický potenciál Banátu

České vesnice se nacházejí v krajině s velkým turistickým potenciálem. Jak už bylo řečeno v podkapitole 1.1, jsou rozmístěny v kopcích na sever od Dunaje. Tato oblast není příliš urbanizovaná a osídlení je řídké. Lesy jsou zde husté, pole se obdělávají extensivním způsobem, čímž vytvářejí členitou přírodu příjemnou na pohled. Vesnice Svata Helena, Gernik, Rovensku, Bígr a Eibenthal leží na území největšího rumunského národního parku *Železná vrata*.

V roce 1998 byla oblast Železných vrat zahrnutá mezi Rumunské národní parky. Patří mezi turistické, kulturní a přírodní dědictví celoevropského významu. Nachází se v ní i 14 menších přírodních rezervací.¹

Historie tohoto přírodního parku, který leží podél toku Dunaje v délce 140 kilometrů, začala s vybudováním přehradní nádrže Železná vrata na konci šedesátých let. Nápad vytvořit chráněnou oblast se ale začal realizovat až v roce 2000. Rozhodnutí rumunské vlády 230/2003 vymezilo hranice, administrativní záležitosti atd.² V Oršavě, Berzásce a Nové Moldavě byla zbudována informační centra.³

¹ PĂTROESCU, Maria , NECȘULIU, Radu . Le Danube dans le secteur du Défilé des Portes de Fer. Vers la création d'une réserve transfrontalière Portes de Fer – Djerdap ?. *Balkanologie, revue d'études multidisciplinaires* [online]. 2008, no. 1-2 [cit. 2009-02-26].

² Celý proces založení národního parku proběhl bez jakékoliv konzultace s veřejností nebo s místními NNO. Do procesu nebyly zahrnuty ani místní samosprávy ani místní obyvatelé. Veřejnost i místní úřady byly o zbudování parku informovány ze dne na den. Rozhodování bylo tedy v rukou jen několika málo úředníků (na státní a okresní úrovni), kteří o zbudování rozhodli v Bukurešti. Postup rozhodování centrálně směrem shora je typický pro rumunský systém ochrany přírody.

³ SANDA54. *Le blog de Mohl S - Roumanie* [online]. 2007 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://fr.blog.360.yahoo.com/blog-omFaMzg9eqop..3f3a3Eqjwg?p=2269>>.

Pro turisty, kteří vyhledávají krásu krajiny a čistou přírodu, je označení Národní park zárukou kvality oblasti. Se vstupem Rumunska do Evropské unie se otevřely nové možnosti rozvoje turistiky v Železných vratech. Zatím se jako největší překážka ukazují nedostačující infrastruktury a nedostatečná informovanost o jedinečnosti místní přírody.

Návštěvníci můžou obdivovat geologické zvláštnosti, biodiverzitu, kulturní a historické památky, které mají nejen turistický, ale i vědecký význam. Marian Jiplea, ředitel Národního parku Železná vrata vysvětluje:

„Dunajský úval je jedinečný po celé délce koryta, ať už z geologického nebo geomorfologického hlediska nebo co se týká fauny a flory. Železná vrata se nachází na jihovýchodě Rumunska u hranice se Srbskem. Tento přírodní park zasahuje svou rozlohou 115 655 hektarů do okresů Caraș-Severin a Mehedinți. Proudý teplého vzduchu, které se přicházejí ze středozemního moře, přináší vyšší teploty než v ostatních horských oblastech. Toto příjemné klima umožnilo vznik specifických ekosystémů.“¹

Zajímavá je geologická pestrost oblasti, kde se české vesnice nacházejí. Jde o krasovou oblast s velkým množstvím jeskyní (nejznámější je jeskyně Poncova, která přesahuje délku dvou kilometrů), nachází se zde také zkameněliny (například fosilie ve Svinitzi a Bahně, které dokazují existenci rostlin a mořských živočichů před miliony let). Setkáme se i se sopečnými útvary (například vrchol Trescovatu).

Pokud jde o hydrografický význam oblasti, kromě Dunaje, který vytváří krásnou přírodu a umožňuje rybolov a vodní sporty, je možné shlédnout velké množství jeho přítoků. Stavba přehradní nádrže a s tím vzestup hladiny Dunaje o 30 metrů způsobila zaplavení přirozených soutoků, proto vznikají u mnohých přítoků malebné zátoky. Jedním z přítoků Dunaje je Nera. Její okolí je charakteristické přírodní rozmanitostí a krásou krajiny, proto zde bylo vyhlášeno chráněné krajinné území. Přístup do údolí Nery je složitý. Díky tomu se zde návštěvníci setkají s divokou přírodou. Údolím Nery

¹ Radio Romania International. *Le Parc Naturel des Portes de Fer* [online]. c1999-2007 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.rri.ro/arh-art.shtml?lang=6&sec=78&art=8233>>.

vede naučná stezka, která vede nad korytem řeky a bývá přirovnávána ke Slovenskému ráji. Další zajímavostí jsou četná jezírka. Turisty mohou také přilákat vodopády Beusnița, z nichž nejvyšší měří 15 metrů.¹

Mezi další zajímavosti patří místní vegetace. Je běžné se zde setkat se středomořskými druhy rostlin. Mezi nejvzácnější patří *Corylus colurna*, *Acanthus balcanicus* a *Valerianella coronata*. Osm místních rostlinných druhů je chráněno i Bernskou úmluvou o ochraně přírody.² V okolí českých vesnic lze potkat volně žijící živočichy. Jsou zde medvědi, vlci, kanci, lišky, ryši a jiné středoevropské druhy zvířat. Vědci a znalci zajímají vzácní netopýři, kteří žijí v jeskyních a ptactvo hnízdící u Dunaje, ohrožené druhy šneků, štírů a ryb (například druh *Cobitis elongata*, který žije jen v řece Nera je reliktem, který žil už před dobou ledovou).³

V oblasti je možné navštívit také archeologické památky z období paleolitu. I antické období zde zanechalo stopy – například ruiny přístavu, který nechal vystavět císař Trajan v roce 105.

Přes všechny uvedené turistické zajímavosti (a výčet určitě není kompletní) je oblast Banátu na pokraji turistického zájmu. Příjmy z cestovního ruchu však postupně rostou. Národní park Železná vrata je poměrně nový a teprve začíná pronikat do obecného povědomí. Jeho vliv na rozvoj regionu je prozatím slabý, ale vzhledem k úpadku místního hospodářství (hlavně kvůli ukončení těžby), může být Národní park Železná vrata příležitostí k oživení místní ekonomiky.

3.2.2 Přitažlivost Banátu pro české turisty

Turisté přicházející z České republiky jsou zvláštní skupinou turistů, protože v Banátu nacházejí mnohem více než krásnou krajinu a čistou přírodu. České vesnice poskytují neopakovatelné zážitky. Banátský dialekt podobný češtině z doby Rakouska-Uherska a obohacený o rumunské neologismy, lidový katolicismus, místní zvyky a obyčeje a

¹ PĂTROESCU, Maria , NECȘULIU, Radu . Le Danube dans le secteur du Défilé des Portes de Fer. Vers la création d'une réserve transfrontalière Portes de Fer – Djerdap ?. *Balkanologie, revue d'études multidisciplinaires* [online]. 2008, no. 1-2 [cit. 2009-02-26].

² Radio Romania International. *Le Parc Naturel des Portes de Fer* [online]. c1999-2007 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.rri.ro/arh-art.shtml?lang=6&sec=78&art=8233>>.

³ Centrul Cultural Mehedinti. *Parcul natural* [online]. [2007] [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <http://www.ccm.ro/ghid/frumusetile_fr.htm>.

zemědělský život podobný životu českých předků připravují zážitky, se kterými se český turista nikde jinde neseťká. Díky tomu představuje tato komunita nedocenitelnou kulturní a historickou hodnotu.

„Tento region je jednou z nejlákavějších destinací, kterou čeští zájemci o cestování do Rumunska navštěvují. Kde jinde cestovatel vystoupí z auta či autobusu po 1000 kilometrech jízdy a první co uslyší, je ryzí češtinou pronesený pozdrav hezkého dne? Kde jinde se může cestovatel pokochat tak zachovanou lidovou architekturou, pochutnat na domácím chlebu, sýru, mléku a vůbec čímkoliv, po čem zatouží? Jen málokde člověk potká tak laskavé lidi jako tady a proto je přirozené, že si cestovatelé oblíbili rumunský Banát takovým způsobem, že je sem dováží cestovní kanceláře několikrát do roka.“¹

Velmi zajímavý je tradiční styl života v českých vesnicích a úcta k Bohu. Velké množství českých časopisů a cestovní kanceláře zdůrazňují, že život v Banátu je život „jako za starých časů“.

„Sem se necestuje jen v prostoru, ale i v čase. Banátské babky v šátcích žijí postaru, mluví postaru a myslí postaru. Je to návrat do časů, kdy lidé byli bytostně spjati s přírodou, na ní záviselo jejich bytí či nebytí. Měli a stále mají blízko k Bohu, který je pro ně středobodem všeho. Mají víru, nemusejí pochybovat, zabývat se naším civilizovaným světem a jeho problémy. Svět je jednodušší, je to prostý koloběh rození, tvrdé práce a umírání.“²

Právě zemědělský způsob života a používání dobytka k polním pracím se v České republice na venkově nedochovaly. Čeští návštěvníci jej však znají ze starých filmů a z vyprávění svých babiček, proto Banátské prostředí snadno přiroste k srdci. Návštěvu českých vesnic lze doporučit i pro její edukativní rozměr – zejména mladší návštěvníci zde pronikají do filozofie tradičního života a poznávají, že žít se dá i jinak, než jsou tomu z České republiky zvyklí.

¹ PAVLÁSEK, Michal. *Úpadek tradice a změny v životě obyvatel Svaté Heleny*, Brno 2006, Diplomová práce

² KLICPEROVÁ, Lenka. „Úvahy z mrkve vzešlé“. *Lidé a Země*. 2007, č. 4

„V tomto kraji jako by se čas zastavil. Po hrbolatých, kamenitých cestách jezdí dřevěné vozy tažené koňmi nebo krávy. V polích můžete potkat žence s kosou nebo se srpem, ženy ohnuté nad lány kukuřice při nekonečném plení, nebo oráče s pluhem, který se ohleduplně dokáže vyhnout bílým balvanům z vápence, převalujícím se mezi brázdami jako velryby. Vyhne se i osamělým stromům postávajícím v krajině jako majáky ukazující hospodářům cestu k jejich polím.

Člověk a půda. Život rolníka se pohybuje v nekonečném kruhu zrození a umírání. Konec je i začátkem, sklizeň je předzvěstí jarní orby. Tak jako roční období se ve vesnicích střídají svatby s pohřby a křtiny s nemocí. Život plyne přirozeně, nenásilně a smířeně v kruhu známých tváří, rodné vesnice a pevně daných tradic.

Člověk a půda. Svět rolníka není připraven o svá tajemství, půda si je ponechala. Neboť zrození života z mrtvé země je tajemstvím budícím respekt i úctu všech, kteří toto tajemství užívají a díky němu žijí. Jedno zrnko vkládá do půdy rolník a jedno samotný Bůh. A bez jejich spolupráce nebylo by úrody, ale jen hlad a nedostatek.“¹

V českých vesnicích se dodnes dochovaly zbytky tradiční české materiální a duchovní kultury, jejíž projevy byly ještě poměrně nedávno velmi živé a intenzivní. Český turista se zde setkává s tradičním vesnickým životem, zajímavou lidovou architekturou, lidovými zvyky a svátky, kterých se může sám zúčastnit. Dosud přežívají některé rituály vycházející z církevního (katolického) kalendáře, specifické jsou např. velikonoce („červený svátek“), posvícení (na Gerníku a na Rovensku s taneční zábavou od sobotního večera až do úterního rána), vánoce, koledování na Štěpána. Jednou do roka se ze všech českých komunit v Banátu pořádá i tradiční pouť do Čiklavy. Vznikají i nové tradice – například Folklorní festival nebo Hudební festival Banát.

¹ DOKOUPIL, Ivo. „Banát jako ze starých obrazů“. *Lidé a Země*. 2007, č. 4

Pro turisty je velkým lákadlem také chování banátských obyvatel a vesnická pospolitost. Na pozitivních pocitech se shodují autoři všech cestopisů. Cituji typický úryvek cestopisu z Banátu:

„Všude, kamkoliv jsme přišli, jsme se setkali s vlídností a pohostinností, která v nás vzbuzovala až rozpaky. Téměř každý, s kým se zastavíte na ulici, vám nabídne svou kořalku a pozve-li vás domů, pak dostanete čaj nebo kávu a vynikající sladké rohlíčky či jiné pečivo. Rádi vám ukáží svou chalupu, svoje hospodářská zvířata, pec na chleba, zařízení na pálení slivovice. Můžete celé dny chodit po vesnici a povídat si se sousedy (chodit na táčky), můžete pomoci s domácími nebo polními pracemi anebo se vypravit od vesnice k vesnici krásnou, civilizací ještě nepoškozenou přírodou.“¹

Jistě stojí za zmínku i místní kuchyně. Kromě Eibentálu, kde je zvykem část potravin nakupovat, vaří krajané výhradně z domácích surovin. Turista si v Banátu může pochutnat na klasických českých pokrmem, jako jsou řízky se salátem, i na rumunských jídlech, jako jsou sármy (zelné závitky) nebo mamaliga (kukuřičná kaše). Místní ženy vyrábí sýr a smetanu z kravského a ovčího mléka, vaří domácí marmelády, někde se ještě peče domácí chleba.

Cestování do Banátu přináší českým turistům také možnost poznat další rozměr vlastní identity. Otázka *češství* je v krajaňské komunitě velmi živá. V dnešních podmínkách není snadné nahlížet na českou identitu. V českých vesnicích si může turista rozšířit poznání o tom, jak vnímají *češství* obyvatelé, kteří žijí po staletí odloučení od původní vlasti a zjistit, do jaké míry sám sebe považuje za Čecha a v čem ono „být Čechem“ spočívá.

Navíc projekt organizace Člověk v tísni dává cestování nový směr. Jistě existuje velká skupina cestovatelů, která z výběru turistických destinací upřednostní ty části světa, kde svou přítomností může něčemu prospět. Média vytváří velmi pozitivní obraz zodpovědných cestovatelů do Banátu.

¹ LUKY. *České vesnice v horách rumunského Banátu* [online]. 2004 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.paladix.cz/clanky/ceske-vesnice-v-horach-rumunskeho-banatu.html>>.

„Za těchto podmínek se pak může turista – ať už s batůžkem nebo s rodinou v autě – stát kamarádem vesnice, který svou přítomností neohrožuje místní kulturu, často třeba i velice exotickou, unikátní a starobylou, ale naopak jej lze právem považovat za jejího zachránce. Jeho zájem, obdiv, ale především peníze utracené za jídlo, ubytování, suvenýry a služby mohou, budou-li správně využity, onu kulturu zachránit, pomoci jí přežít v moři unifikované globální civilizace.“¹

A právě z konceptu turistky, jako možnosti záchrany českých vesnic v Banátu vychází projekt agroturistiky.

¹ DOKOUPIL, Ivo. „Pronajměte si Banátskou chalupu“. *Lidé a Země*. 2006, č. 11

3.3 Projekt agroturistiky organizace Člověk v tísní, o.p.s.

Jak už bylo řečeno, Člověk v tísní organizuje v Banátu různé projekty. Od roku 2000 fungují tzv. asistenční projekty, kam patří podpora podnikání a rodinných živností. K ekonomické asistenci lze přiřadit i rozvoj a podporu šetrné a trvale udržitelné turistiky a agroturistiky.

Cílem projektu je zlepšit ekonomickou situaci obyvatel českých vesnic v Banátu a zachovat vesnice v takové podobě, jakou mají dnes. Projekt má vytvořit pracovní místa pro krajany v oblasti služeb, ubytování a stravování poskytovaných hostům. Příjmy z agroturistiky jsou ve většině případů vedlejším příjmem pro zlepšení celkové ekonomické situace rodiny. Činnost v této oblasti je pravidelně konzultována se společností ECEAT (Evropské sdružení agroturistiky).¹

Obyvatelé Banátu mají často v důsledku reemigrace členů rodiny volné pokoje nebo celá stavení. Domy, kde se nabízí ubytování turistům, jsou označeny cedulkou „ubytování“. Seznam obyvatel, kteří ubytování poskytují, je zveřejněný v informačních letáčcích a na internetu (spolu i informací, zda nabízejí i stravu a zda je možno využít koupelnu s teplou vodou).

„Zjistili jsme, že je to neúčinnější způsob pomoci, který zejména zvýší zaměstnanost,“ říká ředitel odboru krajanských a kulturních aktivit Zdeněk Lyčka. „Je spousta prázdných domů, které se lacino dají upravit k využití.“²

Podpora rozvoje šetrné turistiky spočívá v první řadě ve vybudování a údržbě kvalitního informačního systému, který by umožnil přilákat a udržet si turistickou klientelu. Společnost Člověk v tísní buduje pro turisty informační systém jak ve vesnicích, tak i na internetových stránkách www.banat.cz, které fungují od roku 2005. Na stránkách jsou k dispozici informace o možnostech ubytování, výletů a jiné užitečné informace pro turisty, server také zveřejňuje informace o nabídce podnikání a o konkrétních možnostech pomoci. Velmi důležitou součástí informačního serveru jsou pravidla

¹ HANČOVSKÝ, Michal. *České vesnice a projekty Člověka v tísní, o.p.s. v rumunském Banátu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. Bakalářská práce.

² POKORNÝ, Marek. „Jak pomoci krajanům? Agroturistikou“. *Denik.cz* [online]. 2008 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <http://www.denik.cz/z_domova/agroturist20071231.html>.

správného chování turisty.

Součástí informačního systému jsou velké informační panely umístěné ve vesnicích, informační letáčky a nástěnky. Nebylo vybudované žádné samostatné informační centrum, pro prodej suvenýrů a poskytování informací se využívají místní obchůdky (které jsou většinou současně hospodským zařízením).

Pro usnadnění pěší turistiky vytyčil Člověk v tísni spolu s cestovní kanceláří Kudrna a s KČT (Klubem českých turistů) trasy spojující vesnice a kratší okruhy kolem vesnic. Pro snadnější orientaci využili klasických turistických značek, které znají čeští turisté z České republiky. Značení a trasy udržuje gernický rodák, který prošel školením od KČT, případně dobrovolníci. Později byly vytyčeny a označeny i trasy pro cykloturistiku a nově, od konce roku 2008, i pro hipoturistiku. V roce 2005 vydal KČT s nakladatelstvím Freytag Berndt turistickou mapu Banátu.¹

Pravidelně² také pobíhají školení a konzultace pro krajany, kteří nabízejí ubytování pro turisty. Dříve šlo o školení, které mělo obyvatele motivovat k přijímání turistů a učit je, jak překonat svou přirozenou pohostinnost a dokázat za nabízené služby přijmout peníze, nyní se školení se týkají spíše rozvoje kvalitnějších služeb pro turisty a vybavení chalup (sociální zařízení, postele, hygiena). Obyvatelé Banátu mají také možnost účastnit se exkurzí do oblastí České republiky a jiných oblastí Rumunska, kde agroturistika úspěšně funguje. Také byly vytvořené jednotné etikety pro označení domácích výrobků (marmeláda, med, slivovice). Etikety dávají výrobkům, které si turisté vozí domů jako suvenýry, jednotný vzhled a dotváří „značku“ Banát.

Spolu s projektem je spojená marketingová a mediální kampaň. Práce s médii je důležitá pro vytvoření veřejného povědomí u potenciálních turistů o existenci české menšiny a možnostech turistiky v českých vesnicích. Ivo Dokoupil, koordinátor projektu, poskytuje rozhovory (pro časopisy, v rádiích, dokumentárních pořadech, diskusních pořadech a v televizním zpravodajství) a sám publikuje vlastní články. Ty jsou publikovány na zpravodajských a turistických serverech (např. aktuálně.cz, outdooring.cz, turistika.cz apod.) i v tištěných novinách a časopisech (Mladá Fronta Dnes, Respekt, Reflex, Lidé a Země, Koktejl atd.).

¹ Freytag Berndt. *Banát 1:100 000 - turistická mapa* [online]. 2005 [cit. 2009-04-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.freytagberndt.cz/index.php?pg=titul&titul=2298>>.

² Od roku 2006 ve spolupráci se společností ECEAT

V roce 2007 a 2008 byly také uspořádány dvě putovní výstavy fotografií z Banátu. Letos se pořádá cyklus přednášek o Banátu v jednotlivých městech České republiky. Například 7. dubna 2009 navštívil Ivo Dokoupil Krnov, kde ve Středisku volného času Médřa uváděl přednášku na téma „Banát – cesta do vlastní minulosti“.¹ Zástupci projektu se také účastní veletrhů cestovního ruchu a jiných propagačních akcí.

Člověk v tísní se snaží zvyšovat turistickou vybavenost a atraktivitu Banátu. Například na jaře roku 2006 zajistil, pod vedením odborníků z Moravského krasu, speleologický průzkum krasových jevů (jeskyní a propastí) v okolí Svaté Heleny. Cílem bylo mimo jiné najít jeskynní prostory vhodné pro turistické zpřístupnění. V okolí vesnice byla nalezena jedna vhodná jeskyně, která by ovšem vyžadovala značnou investici, aby mohla být zpřístupněna, proto se tímto směrem zatím činnost organizace neubírá.

Od roku 2007 se také pracuje na napojení vesnic Rovensko, Svatá Helena a Bígr na bezdrátovou internetovou síť (Wi-Fi).² Zavedení internetu má přilákat turisty závislé na síti a umožnit dlouhodobé pobyty osobám, jejichž povolání umožňuje pracovat přes internet z celého světa (české vesnice jsou podle Člověka v tísní ideálním místem pro pobyt programátorů a burzovních makléřů). Internet by samozřejmě uvítali i investoři, místní obyvatelé a žáci škol.

Spolu s projektem agroturistiky se zavádějí i pravidelné linky dopravy z České republiky do Banátu a zpět. Člověk v tísní upřednostňuje místní autodopravce tím, že zveřejňuje jejich kontakty na webových stránkách. Firma ExpresHruza ze Svaté Heleny od roku 2008 nabízí dopravu luxusním autobusem pro velké skupiny.

Odborníci se shodují, že agroturistika je jedna z největších možností, jak udržet českou komunitu při životě.

„Ubytování turistů je jedna z mála příležitostí, jak zlepšit jejich ekonomickou situaci. Návštěva platícího turistu je dnes v českých vesnicích jednou z nejběžnějších forem přivýdělku“,

¹ DOKOUPIL, Ivo. *Banát – cesta do vlastní minulosti* [online]. 2009 [cit. 2009-04-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.solokapr.cz/zivot-v-kraji/clanek/banat-cesta-do-vlastni-minulosti.html>>.

² HANČOVSKÝ, Michal. *České vesnice a projekty Člověka v tísní, o.p.s. v rumunském Banátu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. Bakalářská práce.

uvádí Ivo Dokoupil.¹

V letech 2003 – 2008² se zvýšil nárůst českých turistů, kteří navštívili české vesnice, více než čtyřikrát. Ze strany místních i ze strany českých návštěvníků je o projekt agroturistiky velký zájem. Příjmy z cestovního ruchu nejsou zanedbatelné a zvyšují životní úroveň obyvatel, kteří ubytovávají turisty i místních hospodských a obchodníků.

„Například do vesnice Svatá Helena nedaleko Dunaje s necelými čtyřmi stovkami obyvatel loni zavítalo na pět tisíc turistů z Česka. Peníze, které zde utratí, jdou ročně do milionů,“ říká Dokoupil, podle něhož se zde odliv obyvatel proto již zastavil.“³

Je možné uzavřít, že projekt agroturistiky v Banátu je úspěšný. Dokládá to i fakt, že po Banátu nyní Člověk v tísni rozjíždí podobný projekt i na Ukrajině v oblasti Koločavy. Přes všechny příznivé důsledky, které agroturistika přináší českým vesnicím v Banátu, je však třeba se zamýšlet i nad negativními dopady, které s sebou cestovní ruch nese.

¹ KOSINOVÁ, Adéla: *Česká menšina v rumunském Banátu – Reemigrace*, Pardubice: 2006, Diplomová práce

² Informace je z ledna 2008, tedy ještě před sezonou.

³ POKORNÝ, Marek. *Krajanům v Rumunsku pomáhá agroturistika* [online]. 2008 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=301&idArt=616>>.

3.4 Negativní dopady cestovního ruchu v Banátu

Rok od roku se zvyšuje počet turistů, kteří navštěvují české vesnice v Banátu, a současně rostou i příjmy z cestovního ruchu. Rozvoj cestování v Banátu se ukázal, spolu s podporou podnikatelských aktivit v českých vesnicích (jejichž možnosti jsou v současné době bohužel omezené) jako nejúspěšnější projekt pomoci české menšině v Banátu směřující k trvale udržitelnému rozvoji. Je ale třeba se zamýšlet i nad jeho důsledky, které nepříznivě mění tvář českých vesnic a vznášejí otázku legitimacy takového zásahu do života krajanů. V této podkapitole nastíním nejzávažnější problémy spojené s rozvojem agroturistiky v českých vesnicích.

3.4.1 Pokračující emigrace jako projev nenaplnění jednoho z cílů projektu agroturistiky

Emigrace z Banátu neustále pokračuje. Krajané se stěhují hlavně do České republiky, část i do jiných míst Rumunska, hlavně do větších měst. Zatímco podle sčítání lidu z roku 2002 bylo v Rumunsku 3 938 osob Českého původu¹, z toho asi 3000 v župách Rumunského Banátu. V roce 2008, podle odhadů organizace Člověk v tísni, žilo v Banátu pouze 2600 Čechů.² Rozdíl mezi těmito dvěma čísly tvoří osoby, které se odstěhovaly navzdory probíhajícímu projektu.³

Nejen, že projekt turistiky nezamezil reemigraci, v některých případech dokonce přispěl k odchodům z českých vesnic. Nejparadoxnější byla situace v prvních letech fungování projektu. Právě ti, kteří ubytovali turisty, tvořili největší skupinu, která Banát opustila. I nyní odcházejí často rodiny, které mají z cestovního ruchu vedlejší příjmy. Je tomu tak z několika důvodů. Zisk z poskytování služeb turistům použili (a nadále využívají) obyvatelé na krytí výdajů spojených s emigrací. Navíc se prostřednictvím turistů vytváří užší vazba na Českou republiku, turisté pomohli v mnoha případech lidem najít vhodné ubytování a zaměstnání v České republice.⁴ Mimo to jsou turisté trvalou připomínkou

¹ MZV. *Češi v zahraničí* [online]. 2008 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <http://www.mzv.cz/public/41/72/19/72808_14945_novastatistika2008.pdf>.

² Člověk v tísni. *Výroční zpráva* [online]. 2008 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtisni.cz/download/pdf/157.pdf>>.

³ Je nutné odečíst přirozený úbytek obyvatelstva z důvodu nižší porodnosti než úmrtnosti, emigrace ale tvoří největší část úbytku obyvatelstva.

⁴ Tato pomoc byla užitečná zejména před vstupem Rumunska do Evropské unie, kdy bylo potřeba

toho, že žít se dá i jinak. Obyvatelé českých vesnic se tak setkávají s lidmi z jiného kulturního prostředí. Život českých turistů je velmi lákavý. Nemuset dřít v hospodářství, mít více volného času, mít možnost chodit do kina, do divadla, pracovat za vyšší mzdu, to vše vytváří z života v České republice představu ideální země. Jistě k tomu přispívají i někteří turisté, kteří svým postojem dávají najevo přesvědčení, že Češi v Banátu jsou „zaostalí“ a „necivilizovaní“.¹

Pravidelné kontakty s českým prostředím prostřednictvím turistů přibližuje banátským obyvatelům Českou republiku, se kterou jsou takto neustále ve styku. Odpadá obava z odchodu do úplného neznáma. Nyní je mnohem snazší také doprava do České republiky, kvůli pravidelným linkám vytvořeným pro turisty.

Na tuto problematiku je možné pohlížet jako na pozitivní jev. Pokud čeští obyvatelé opravdu chtějí opustit Banát a touží po jiném životě, jsou zisky z turistiky, které jim to usnadní, vítanou pomocí. Pokud je ovšem cílem rozvojové pomoci Banátu zachovat české vesnice a snížit procento emigrantů, v uvedených případech se tento cíl nepodařilo zcela naplnit.

3.4.2 Turistika jako cizorodý prvek v životě banátských Čechů

Největší kritika je namířena proti turistice v Banátu jako takové. Rozdíl od dob, kdy do českých vesnic zavítalo jen málo poutníků s batůžkem na zádech, je patrný. Do Banátu směřují celé zájezdy turistů, v sezóně se stává, že ve vesnici je více turistů než původních obyvatel. Pokud jde o autobusové zájezdy různých cestovních agentur, lze se zamýšlet, jestli jde ještě o šetrné cestování, nebo už o turistiku masovou. Nejznámější cestovní kancelář, která pořádá zájezdy do Banátu, je CK Kudrna. Tato cestovní kancelář jezdí do Banátu už od devadesátých let, tedy od doby ještě před zahájením projektu Člověka v tísni. Nelze jí upřít, že v devadesátých letech sehrála roli zprostředkovatele pomoci českým vesnicím.

„CK Kudrna sídlící v Brně se snažila nejen rozšířit podvědomí o této lokalitě, ale pobyty turistů byly i formou finanční pomoci.

vyřizovat administrativní záležitosti pro trvalý pobyt a mít určitý obnos na českém kontě.

¹ PAVLÁSEK, Michal. *Úpadek tradice a změny v životě obyvatel Svaté Heleny*, Brno 2006, Diplomová práce.

Ti, kteří se rozhodli pro návštěvu Banátu byli obeznámeni s problematikou nedostatku některých základních surovin a tak docházelo k předávání různých dárků, navazování vztahů na dálku prostřednictvím dopisů a v neposlední řadě se v mnoha návštěvnicích vytvořil pocit nějakým způsobem tvrdý život místním ulehčit (byť třeba pouhou pomocí v podobě balíčků kávy, cukru, soli, koření).“¹

Jednotlivých zájezdů ale přibývá. Například na rok 2009 plánuje CK Kudrna 11 zájezdů.² Tím se z cestování do Banátu stává masová záležitost, která má se záměry šetrného cestování jen málo společného. Adéla Kosinová ve své bakalářské práci navíc uvádí, že ačkoli cestovní kancelář Kudrna v roce 2006 inzerovala agroturistiku jako významný příspěvek ke zlepšení finanční situace banátských Čechů, sama jako úhradu za noc a den (v ceně je nocleh a strava třikrát denně) platila místním 100 Kč.³ Z jejího výzkumu přesto vyplývá, že čeští krajané tuto formu pomoci vítali.⁴

S nárůstem turistů se navíc mění i jejich struktura. Dříve se jednalo spíše o návštěvníky z vědeckých kruhů a nadšence, dnes se setkáme se širším spektrem turistů – od studentů, přes rodiny s dětmi, až po celé zájezdy. Mezi nové skupiny návštěvníků patří také motorkáři a čtyřkolkáři, kteří narušují klid krajiny, plaší zvířata, poškozují cesty a v mnoha případech i ničí majetek, například jízdou po loukách. Příliv podobných skupin turistů je v přímém protikladu se záměry šetrné turistiky.

Zvláštní kapitolu pak tvoří chataři a chalupáři. Přestože neznamení pro Banátské obyvatele takový finanční přínos, jako kdyby bydleli přímo v domácnostech, nepatrně přispívají alespoň nákupy domácích výrobků a v místních obchodech. Podle mých zkušeností ale dávají přednost dovozu potravin a zejména českého piva a tvrdého alkoholu z domova. Soužití místních s chalupáři z České republiky vytváří paradoxní situace, jak popisuje Jan Galát ve svém článku:

¹ PAVLÁSEK, Michal. *Úpadek tradice a změny v životě obyvatel Svaté Heleny*, Brno 2006, Diplomová práce.

² CK Kudrna. *Katalog zájezdů* [online]. 2009 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW:

<http://www.kudrna.cz/publik_syst/x_zajezdy.php?akce=none&choice=1&vztazne_id=>.

³ Na otázku, kolik platí CK Kudrna nyní jsem od místních nezjistila odpověď. Ve vesnici Gernik navíc její majitelé koupili chalupu, takže příjmy za ubytování jdou výhradně cestovní kanceláři.

⁴ KOSINOVÁ, Adéla: *Česká menšina v rumunském Banátu – Reemigrace*, Pardubice: 2006, Diplomová práce

„Někteří z těch, co poznali český Banát, jím byli natolik okouzleni, že si zde pořídili vlastní nemovitosti. Mezi ně patřili redaktori týdeníku Respekt či fotograf Petr Moško. Novináři z Respektu, kteří do Banátu přijížděli, jsou vegani – nejedí maso ani potraviny živočišného původu. Když se s nimi místní přišli slavnostně seznámit a nesli s sebou prkénka se slaninou a klobásami, nemohli pochopit, že pánové „jedí jenom zrní“. Podobně, když se redaktori Respektu snažili vyplnit vypadlý kus zdi na svém domku „tradiční“ hlínou, místní jim nenápadně naznačovali, že už znají cement a vápno.“¹

I v méně extrémních případech turistika mění život ve vesnicích. Ani šetrná turistika se neobejde bez dopadů na místo, kam směřuje. Cestovní ruch je moderním fenoménem, který urychluje globalizaci, přináší spoustu změn a přetváří české vesnice.

Turismus indukují kulturní změny, která osciluje mezi turismem stimulovanou modernizací a zachováváním, popřípadě i ožíváním tradice. Mizejí staré zvyky a obyčeje, jiné se naopak folklorizují a komercializují.² Obyvatelstvo, zejména mladší, se rychle přizpůsobuje módě, stylu života a způsobu trávení volného času, který vidí u turistů. Tento jev je možné pozorovat i ve vývoji jazyka. Banátské nářečí se přizpůsobuje obecné češtině, *banátismy*, které způsobovaly nedorozumění nebo úsměv na tvářích turistů, postupně mizí. Obyvatelé Banátu často ve své mluvě překládají některá slova.

Tím, že cestovní ruch mění tvář vesnice a přizpůsobuje místní život globalizovanému světu, snižuje turistický potenciál vesnic. Pokud se Banátské vesnice přizpůsobí českému prostředí, které turisté představují, nebude už pro ně tolik atraktivní. Atraktivitu vesnic snižují i některé projekty pomoci. Touto perspektivou je projekt agroturistiky v protikladu s jinými projekty pomoci. Jako příklad je možné uvést stavbu silnic.

"Asfaltování silnice je v přímém rozporu s rozvojem agroturistiky, turisté nebudou jezdit někam, kde je to stejné jako

¹ GALÁT, Jan . „Legenda o českém Banátu“. *Vítejte v Srdci Evropy* 2007, č. 06

² FISCHER, Gero. „Úvahy nad agroturistikou“. *Národopisná revue* 2001, č. 1

u nich doma, kde se vesnicí po asfaltu prohánějí auta a motorky," vysvětluje Pavel Hron, architekt zabývající se cestovním ruchem a tradicemi architektury v Jeseníkách, který Banát vloni navštívil. "Přijedou za něčím, co doma nemají, ale to něco je třeba pro ně zachovat. Banát má v tomto smyslu unikátní hodnoty a ty je třeba chránit jako něco nenahraditelného a specifického, co jediné jim dává možnost existence. Kamenitá cesta vedoucí vesnicí k nim patří. Pokud to neuděláme, bude to mít jednoduchý následek: na Gerníku sice budou mít asfalt, ale stejně se možná všichni odstěhují," říká Hron.¹

Příliv návštěvníků z České republiky s sebou také přináší reformulaci krajanské identity. Obyvatelé českých vesnic, kteří sami sebe po staletí vnímali jako *Čechy*, jsou turisty stavěni do pozice *druhého*, jiného. Vytváří se nová identita „člověka z Banátu“. Identita obyvatel českých vesnic v Banátu už neleží na průsečíku mezi *českým* a *rumunským*, ale zůstává negativně vymezená jako *ani česká ani rumunská*.

Další obtíž šetrné turistiky je samo ubytování turistů. Turista ubytovaný v domácnosti nabourává přirozený harmonogram dne. Místní obyvatelé ztrácí část svého soukromí, musí turistovi věnovat určitý čas, většinou poskytují stravu, musí se tedy kromě vlastní práce v hospodářství věnovat i kuchyni.² Turisté po hostitelích často vyžadují i společnost. Pokud se turista v duchu agroturistiky pokouší pomáhat s obtížnou prací, jeho neznalost pracovních postupů a nezkušenost spíše snižuje produktivitu práce hostitelů.³

Cestovní ruch je v českých vesnicích bezpochyby cizorodým prvkem. Je výrazným zásahem do poklidného života místních obyvatel, a to nejen těch, kteří turisty ubytovávají. I obyvatelé, kteří s agroturistikou v Banátu nesouhlasí a sami z ní nemají žádné příjmy, musejí snášet přítomnost turistů. Turistika se stala součástí každodenního života celé vesnice.

¹ DOKOUPIL, Ivo. „Hajdá do království sedláků“. *Koktejl* [online]. [cit. 2009-04-11].

² PAVLÁSEK, Michal. *Úpadek tradice a změny v životě obyvatel Svaté Heleny*, Brno 2006, Diplomová práce

³ FISCHER, Gero. „Úvahy nad agroturistikou“. *Národopisná revue* 2001, č. 1

3.4.3 Banát jako živý skanzen

Velmi problematické je také pojetí Banátu včetně jeho obyvatel jako turistické atrakce. Ne všichni obyvatelé Banátu se ztotožňují s tím, že jejich život je jakýmsi reliktem, něčím přežitým a abnormálním, co stojí za pozorování. Čeští návštěvníci očekávají romantiku, návrat do minulosti a nevšední zážitky, pro Čechy z Banátu je jejich život každodenní realitou, kterou považují za naprosto běžnou a normální.

Požadavky turistů vedou k umělému udržování některých prvků banátského života. Stává se, že turista vyhledávající nevšední zážitky, upřednostní to, co považuje za nezvyklé a romantické, například chalupu se suchým záchodem. Časem to může vést k tomu, že si budou místní obyvatelé ponechávat suchý záchod a vodu z pumpy pro turisty a sami se budou koupat v nových koupelnách. Jsou českými turisty tlačeni, aby podávali tradiční jídla, přestože sami by dali přednost například pizze.¹

Preference turistů mohou způsobit rozdělení života místních obyvatel na život v soukromí a život pro turisty. Z Banátu se tak může postupně stát skanzen, ve kterém budou moderní obyvatelé nasazovat při odchodu z domu tradiční oděv a půjdou obdělávat pole motykou², přestože zeleninu si raději nakoupí v supermarketu. Budou si ponechávat domácí zvířata, i když jim nebudou sloužit k obživě, protože to turisté vyžadují. A kdo bude žít moderním způsobem života, ten neobstojí v konkurenci.

Už teď cestovní ruch způsobuje nezdravou konkurenci mezi obyvateli českých vesnic. Možnost ubytovávat turisty s sebou přináší zhoršení sousedských vztahů. Nejpalčivější je tato situace ve Svaté Heleně, která je nejvíc turistická. Příjmy z agroturistiky přinášejí závist, soutěžení a skrývanou nenávist. České vesnice jsou tradičními vesnicemi i v tom smyslu, že konflikty řeší pomluvy a „žabomyší“ války, které se stávají záležitostmi celé vesnice a rozdělují ji na jednotlivé tábory.

„Když přijede autobus, tety vyběhnou a strkají se lokty. Každá si chce ukořistit nějakého turistu. Ty, na které se nedostane, jsou

¹ Marie, květen 2007

² Jako například v několika turistických vesnicích ve Švýcarsku, kde už neexistuje zemědělství a kde se zaměstnávají osoby, které mají za úkol během sezony zahrát roli sedláků a pastýřů, aby se udržovala iluze venkovské idylky.

pak našťvané a hned ty úspěšné pomluví“¹

Střetem turisty s místním obyvatelem také narážíme na problematiku lidské důstojnosti. Jak už bylo řečeno, české vesnice stojí na základech křesťanské víry a lidových tradic. Jejich hodnoty a morální kodex jsou velmi silné a často nejsou v souladu s moderními hodnotami, které zastávají čeští turisté. Některé chování turistů je pro místní obyvatele neuctivé, neslušné a šokující. Nemravný se zdá i oděv turistů - odhalená ramena a šortky. Pokud takový turista vstoupí do kostela, jedná se doslova o urážlivé chování. Toho si čeští turisté často nejsou vědomi.

„Lidi jsou všude různí. Jednou tu u nás byla taková z Čechách, ta se opila. A opilá seděla s Valachama² a pak s nima i šla³. Bylo to takové ... zvláštní.“⁴ (odpověď na dotaz, jestli se turisté v hospodě chovají nevhodně).

Necitlivé je také fotografování a natáčení. To je pro místní nepříjemné a přivádí je do rozpaků. Ve vesnicích, například v kostele a v pohostinství, se už objevují cedule zákaz fotografování.⁵

„V důsledku neutuchajícího náporu Čechů se zdejší obyvatelé stávají alergickými na cvakání spouští fotoaparátů a dřívější srdečné vítání příchozích poněkud ochládá.“⁶

Ještě horší jsou pak situace, kdy se zveřejní fotografie, na kterých jsou místní zachyceni v nějaké situaci, která je pocitována jako ponižující nebo nedůstojná. Nejcitlivější jsou fotografie z pohostinství nebo z církevních událostí. Po vydání nějaké fotografické publikace měla údajně skupina helenských děvčat potíže, protože je fotograf zachytil, jak se „híhňají“ během poutě. Jiným případem je místní sedlák, který vyfocený pod vlivem alkoholu „měl hanbu po celém světě“.⁷

¹ Petr, červen 2008

² Valaši se říká v Banátu Rumunům.

³ Toto slovo má v Banátu sexuální podtext.

⁴ Marjánka, červen 2008

⁵ MOŠKO, Petr. *Češi v Banátu pořád sní svůj sen* [online]. 2008 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.velkaepocha.sk/cs/200810126270/Petr-Mosko-Cesi-v-Banatu-porad-sni-svuj-sen.html>>.

⁶ GALÁT, Jan . „Legenda o českém Banátu“. *Vítejte v Srdci Evropy* 2007, č. 06

⁷ Ferda, květen 2007

„Nepochopení odlišné mentality a kulturních specifík zdejšího světa je zdrojem prohřešků vůči jeho zvyklostem a nepsaným normám. Přehlédnout nelze ani neomalené chování fotografů (někdy záměrně drzé, jindy neuvědomované). V nejfotogeničtější vesnici, na Rovensku, by vám mohli vyprávět. Pokornému návštěvníkovi z toho bývá stydno.“¹

Člověk v tísní se takovým situacím snaží předcházet zásadami pro turisty na svých stránkách, v časopisových článcích i na tabulích v jednotlivých vesnicích. Ne všichni turisté se ale těmito zásadami řídí.

„Z hromadných návštěv starodávných vesnic českých kolonistů v rumunském Banátu se v poslední době zásluhou nejmenované brněnské cestovky stala zvrhlá móda a tato křehká oblast se tak proměnila v jakousi "lidskou zoo", kam se masoví výletníci jezdí kochat bídou "chudáků krajanů" a ničit tak jejich mikrosvět.“²

Nedůstojné bývají i dialogy s vesničany, při kterých turisté dávají místním obyvatelům pocítit pocit vlastní nadřazenosti. I v případě, kdy turisté zpovzdálí pozorují polní práce, aniž by přiložili ruce k dílu, degradují místní obyvatele na pouhou turistickou atrakci.³

Na závěr je třeba zdůraznit, že pohled na lidskou bytost jako na něco zvláštního, bizarního, a tedy i přístup k obyvatelům Banátu jako k turistické atrakci v živém skanzenu, tedy v jakési lidské zoo, je z perspektivy lidské důstojnosti nepřijatelný.

Nastínila jsem základní problémy, které v současné době přináší cestovní ruch Banátu. Většina z nich není výtkou agroturistiky podporované organizací Člověk v tísní, ale důsledkem turismu jako takového. Zvýšená návštěvnost určité oblasti se zákonitě

¹ KLVAČ, Pavel. „České vesnice v rumunském Banátě“. *Veronica*, Brno, 2002, vol. XVI, no. 5

² BREZINA, Ivan. *Rumunsko* [online]. 2001 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <http://www.kalimera.cz/rumunsko_2.html>.

³ PAVLÁSEK, Michal. *Úpadek tradice a změny v životě obyvatel Svaté Heleny*, Brno 2006, Diplomová práce

nemůže obejít bez důsledků, ať už pozitivních nebo negativních. Cílem této kapitoly nebylo kritizovat činnosti v rámci rozvojové pomoci, ale upozornit na negativní důsledky, které s sebou přináší rozhodnutí přitáhnout do českých vesnic finance prostřednictvím turistiky.

Závěr

Svou bakalářskou práci jsem věnovala projektu agroturistiky v českých vesnicích v Banátu. Obyvatelé českých vesnic se už od počátku svého života v Banátu potýkají s nepříznivou socioekonomickou situací. Pomoci se jim dostává zejména ze strany České republiky. První pokusy podpořit české krajany je možné sledovat už od vzniku Československa. Po roce 1989 se pomoc české menšině v Banátu dostala do popředí zájmu, rozšířilo se spektrum organizací, spolků, jednotlivců i firem, kteří pomoc krajanům poskytovali. V posledních letech se navíc potřeba pomoci zvýšila, protože vesnicím hrozí zánik z důvodu pokračující reemigrace do České republiky. Český stát i organizace a instituce z České republiky krajanům dlouhodobě pomáhají, avšak většina projektů se nesešla s úspěchem, zejména kvůli své neudržitelnosti.

Prostředí banátských vesnic má však vysoký turistický potenciál. Pro turisty z České republiky představují české vesnice, kromě přírodních krás, nevšední a jedinečné kulturní dědictví. Proto se organizace Člověk v tísní rozhodla implementovat projekt agroturistiky. Agroturistika je šetrná forma cestování, která, je-li dobře provedena, směřuje k trvale udržitelnému rozvoji turistických destinací. I v případě Banátu znamená cestovní ruch zlepšení ekonomické situace místních obyvatel. Je ale zřejmé, že turisté proudící do českých vesnic, které byly do devadesátých let izolovanou enklávou, s sebou přinášejí i nenávratné změny v životě těchto tradičních komunit.

Pravidelné kontakty s turisty a jejich odlišným, zdánlivě jednodušším, životním stylem povzbuzují místní obyvatele k dalším odchodům. Zejména v prvních letech po zahájení projektu se ukázalo, že právě poskytovatelé ubytování použili zisk z agroturistiky ke krytí nákladů spojených s emigrací. Kontakty s českým prostředím vedou navíc k postupnému opouštění původních tradic a kulturních odlišností. Už několik let je například možné pozorovat, jak se banátské nářečí přibližuje obecné češtině.

S rostoucím zájmem turistů přibývají skupiny, které nejednají v souladu s pravidly šetrné turistiky, naopak české vesnice poškozují svým necitlivým chováním. Tím, že se cestovní ruch stává hlavní ekonomickou aktivitou místních obyvatel, se jeho vliv promítá do všech oblastí života českých vesnic. Turisté jsou v českých vesnicích cizorodým prvkem. I šetrné cestování zasahuje do místních vztahů a do způsobu

myšlení místních obyvatel. Turistika nutí místní obyvatele zachovávat, mnohdy uměle, některé tradice. Běžné zvyky se komercializují, turisté nevědomky tlačí na své hostitele, aby se chovali jimi očekávaným způsobem. Člověk v tísní, média a cestovní kanceláře vytváří určitý obrázek českých vesnic a místní krajané při návštěvě českých turistů musí jednat v souladu s takto produkovanou sociální identitou, aby turistu nezklamali a neztratili tak zdroj svých příjmů. To je také spojeno s konkurencí mezi jednotlivými členy místní komunity, jak je tomu už nyní mezi obyvateli Svaté Heleny. Turisté nejsou jen pasivními pozorovateli, ale každodenně zasahují do života českých vesnic a postupně je přetváří.

Budoucnost českých vesnic není dosud jasná. Je možné se ptát, zda agroturistika dokáže zamezit trvající reemigraci a zachrání tak českou menšinu v Banátu. A pokud se to podaří, nezmění cestovní ruch české vesnice natolik, že zanikne jejich unikátní kultura a stane se z nich živý skanzen?

Použité zdroje :

- ANNEXE 1 : *Définition de l'écotourisme* [online]. c2007 [cit. 2009-03-18]. Dostupný z WWW: <www.biospherelac-st-pierre.qc.ca/pdf/plan_directeur/ANNEXE1.pdf>.
- AUERHAN, Jan, *Čechoslováci v Rumunsku, v Maďarsku a v Bulharsku*. Praha: Melantrich, 1921
- BELLIA, Remi , RICHEZ-BATTESTI, Nadine. *Tourisme solidaire : innovation et réseau Analyse comparée France-Italie* [online]. 2004 [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <http://www.tourisme-solidaire.org/ressource/pdf/ts_reseau.pdf>.
- BLEŠOVÁ, Martina. *Srovnání očekávání banátských a volyňských reemigrantů vracejících se do České republiky po roce 1989*. Brno: Masarykova univerzita, 2007
- BREZINA, Ivan. *Rumunsko* [online]. 2001 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <http://www.kalimera.cz/rumunsko_2.html>.
- Centre national de ressources du tourisme et du patrimoine rural. *Tourisme rural* [online]. c1998-2008 [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.source.asso.fr/index.php?id=281>>.
- Centrul Cultural Mehedinti. *Parcul natural* [online]. [2007] [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <http://www.ccm.ro/ghid/frumusetile_fr.htm>.
- CHABOUD, Aurélie: *Écotourisme -Analyse des conditions opérationnelles pour qualifier et valoriser l'offre potentiellement écotouristique de Rhône-Alpes : un projet de référentiel à l'échelle de la Région*, Université de Perpignan: 2006
- CHALIFOUR, Patrick , CARBONNEAU, Maryse. *Le PENSE-BÊTE de l'agrotourisme* [online]. 2004 [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.mapaq.gouv.qc.ca/NR/rdonlyres/7297F81F-9E16-41D2-9C77-C42B204AFF09/0/pensebeteglobal.pdf>>.
- CIOCANI, Anna-Maria. *Le Banat – un melting-pot culturel européen* [online]. 2005 [cit. 2007-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.ccfmisoara.ro/>>.
- CK Kudrna. *Katalog zájezdů* [online]. 2009 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <http://www.kudrna.cz/publik_syst/x_zajezdy.php?akce=none&choice=1&vztazne_id=>>.
- Člověk v tísní, výroční zprávy z let 1995 – 2007. [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtisni.cz/>>
- Člověk v tísní. *O Člověku v tísní* [online]. [2008] [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=177>>
- COLLOMBON, Jean-Marie . *Tourisme et développement, inéluctable évolution* [online]. 2002 [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <http://www.tourisme-solidaire.org/ressource/pdf/tourisme_developpement.pdf>.
- Commission de coopération environnementale Montréal, *Le développement du tourisme durable dans les régions naturelles de l'Amérique du Nord*, Canada: 1999
- DANEŠ, Ivan. „Příspěvek k otázce adaptace a asimilace Čechů v rumunském Banátu (na základě výzkumu z let 1979 – 1980)“. *Český lid*, 69, 1982
- DOKOUPIL, Ivo. „Banát jako ze starých obrazů“. *Lidé a Země*. 2007, č. 4
- DOKOUPIL, Ivo. „Hajdá do království sedláků“. *Koktejl* [online]. [cit. 2009-04-11].
- DOKOUPIL, Ivo. „Pronajměte si Banátskou chalupu“. *Lidé a Země*. 2006, č. 11
- DOKOUPIL, Ivo. *Banát – cesta do vlastní minulosti* [online]. 2009 [cit. 2009-04-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.solokapr.cz/zivot-v-kraji/clanek/banat-cesta-do-vlastni-minulosti.html>>.
- FISCHER, Gero. „Úvahy nad agroturistikou“. *Národopisná revue* 2001, č. 1
- Freyntag Berndt. *Banát 1:100 000 - turistická mapa* [online]. 2005 [cit. 2009-04-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.freyntagberndt.cz/index.php?pg=titul&titul=2298>>.
- GALÁT, Jan . „Legenda o českém Banátu“. *Vítejte v Srdci Evropy* 2007, č. 06
- GECSE, Alena, Desideriu: *Dějiny a tradice české menšiny v Rumunsku*, Vydavatelství Ivan Krasko, Nadlak 2006
- HANČOVSKÝ, Michal. *České vesnice a projekty Člověka v tísní, o.p.s. v rumunském Banátu*.

- Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. Bakalářská práce.
- HRŮZA, František: *Ze Svaté Heleny do Čech*. Ostrava 1995
- KAZÍK, Robert: *Náš člověk v Banátu*, Magazín Koktejl, červen 1998
- KLICPEROVÁ, Lenka. „Úvahy z mrkve vzešlé“. *Lidé a Země*. 2007, č. 4
- KLVAČ, Pavel. „České vesnice v rumunském Banátu“. *Veronica*, Brno, 2002, vol. XVI, no. 5
- KOSINOVÁ, Adéla, *Česká menšina v rumunském Banátu – Reemigrace*, Pardubice: 2006, Diplomová práce
- Krajané - stránky pro studenty HKS [online]. 22.2.1999 , 6.11.2008 [cit. 2009-02-15]. Dostupný z WWW: <<http://psychologie.dev.czu.cz/geografie-nab/doku.php?id=krajane>>.
- KRECU, Todor. *Electronic Banat* [online]. c2000-2007 [cit. 2008-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.banatul.com>>.
- LUKY. *České vesnice v horách rumunského Banátu* [online]. 2004 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.paladix.cz/clanky/ceske-vesnice-v-horach-rumunskoho-banatu.html>>.
- MELNICKY, Lukáš. *Mlékárna pro Čechy v Banátu* , [online] 6/10/2003 [cit. 2008-11-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.infoservis.net/art.php?id=1065471207>>
- MERCHADOU, Chantal . *Agenda 21 - Rapport final du groupe de travail D* [online]. 2001 [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <http://www.tourisme.gouv.fr/fr/navd/dossiers/durable/att00001212/agenda21_europeen.pdf>.
- MORAVEC, David. „Česká škola ve Svaté Heleně se potýká s velkým úbytkem žáků“, *Zpravodajství ČTK*, [online] 12/6/2003 [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.banat.cz/clanky.htm>>
- MOŠKO, Petr. *Češi v Banátu pořád sní svůj sen* [online]. 2008 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.velkaepocha.sk/cs/200810126270/Petr-Mosko-Cesi-v-Banatu-porad-sni-svuj-sen.html>>.
- MZV ČR, *Velvyslanectví České republiky v Bukurešti*, [online]. [cit. 2009-02-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.mzv.cz/bucharest/cz/index.html>>
- MZV ČR. *Zprávy o zahraniční politice ČR* [online]. [2008] [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocní_zpravy_a_dokumenty/zpravy_o_zahranicni_politice_cr/index.html>
- MZV. *Češi v zahraničí* [online]. 2008 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <http://www.mzv.cz/public/41/72/19/72808_14945_novastatistika2008.pdf>.
- NEŠPOR, Zdeněk, HORNOFOVÁ, Martina, JAKOUBEK, Marek: „Čeští nekatolíci v rumunském Banátu a v Bulharsku. Část druhá: Rozkol na Svaté Heleně a další náboženský vývoj obce.“ *Lidé města, Revue pro etnologii, antropologii a etologii komunikace* č. 4/2000
- Office National Hellénique du Tourisme. *Agrotourisme* [online]. [2007] [cit. 2009-03-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.gnto.gr/pages.php?pageID=826&langID=4>>.
- ONDRZEJ. *Eibenthal (Tisové údolí)* [online]. Eibenthal : 2007- , 1.2.2009 [cit. 2009-02-22]. Dostupný z WWW: <www.eibenthal.eu>
- PATRASOVÁ, Pavlína: *Identita českých krajanů v Gerníku (rumunský Banát)*. Univerzita Pardubice 2008. Diplomová práce.
- PĂTROESCU, Maria , NECȘULIU, Radu . Le Danube dans le secteur du Défilé des Portes de Fer. Vers la création d'une réserve transfrontalière Portes de Fer – Djerdap ?. *Balkanologie, revue d'études multidisciplinaires* [online]. 2008, no. 1-2 [cit. 2009-02-26].
- PAVLÁSEK, Michal. *Úpadek tradice a změny v životě obyvatel Svaté Heleny*, Brno 2006, Diplomová práce.
- PLÍŠEK, Jaromír. „Češi v Rumunsku“, *Repekt*, 16, Praha 1991
- PLÍŠEK, Jaromír. „Rub a líc pomoci krajanům v Rumunsku“. *Respekt*, 18, Praha 1990
- POKORNÝ, Marek. „Jak pomoci krajanům? Agroturistikou“. *Denik.cz* [online]. 2008 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <http://www.denik.cz/z_domova/agroturistik20071231.html>.
- POKORNÝ, Marek. *Krajanům v Rumunsku pomáhá agroturistika* [online]. 2008 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=301&idArt=616>>.

- POLC, Jaroslav. „Československo a Vatikán během 2. sv. války“. *Obrázek libereckých farností*, 10, Liberec: 2007
- Projekt český Banát [online]. [2008] [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.duhovyskritiek.cz/projekt-cesky-banat/-/2761.html?PHPSESSID=6299217317a9432d042d78fdcf451458>>
- Radio Romania International. *Le Parc Naturel des Portes de Fer* [online]. c1999-2007 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.rri.ro/arh-art.shtml?lang=6&sec=78&art=8233>>.
- Radio Romania International. *Les Parcs Nationaux de Roumanie* [online]. c1999-2007 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.rri.ro/arh-art.shtml?lang=6&sec=85&art=1486>>.
- Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě. *České vesnice v Banátu* [online]. c2002-2005 [cit. 2008-01-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.muzeum.myto.cz/archiv/banat05.htm>>.
- ROŽÁNEK, David, VASILJEV Marek: „Akce české knihy krajanům v Rumunsku“. *Český lid*, 77, 1990
- SANDA54. *Le blog de Mohl S - Roumanie* [online]. 2007 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://fr.blog.360.yahoo.com/blog-omFaMzg9eqop..3f3a3Eqjwg?p=2269>>.
- Sdružení S, o.s. *Projekty pomoci* [online]. 2008 [cit. 2009-03-12]. Dostupný z WWW: <<http://sdruzenisos.cz/?sid=3>>
- SECKÁ, Milena : *Czechs in the Romanian Banat*, ÚEF ČSAV, Praha 1992
- SECKÁ, Milena, „Češi v rumunském Banátu“. *Češi v cizině*, č. 8, Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, 1995
- SECKÁ, Milena. „Zájem ČSR o Čechy žijící v Rumunsku“. *Češi v cizině*, 4, Praha: 1989
- SECKÁ, Milena. *Migrace Čechů z Rumunska do České republiky (bývalé ČSFR) a vývojové aspekty jejich adaptačního procesu*. Praha: Náprstkovo muzeum, 1993.
- ŠÍPEK, Zdeněk. „Rumuští Češi a ČSR“. *Češi v cizině*, 4, Praha: 1989
- SKALNÍKOVÁ, Olga - SCHEUFLER, Vladimír: *Základy hmotné a duchovní kultury českých kovozemědělských obcí v rumunském Banátě*. *Český lid* č. 50, 1963
- SKOŘEPA, Petr. *Současné problémy v obci Svatá Helena* [online]. 2008 [cit. 2009-01-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.svata-helena.eu/>>.
- ŠLÁPOTA, Jan. *Československý ústav zahraniční: Historie* [online]. c2008 [cit. 2009-03-04]. Dostupný z WWW: <http://www.csuz.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=49&Itemid=59>.
- Spolek sv. Rafaela. *Výroční zpráva za rok 1939 Spolku Sv. Rafaela na ochranu katolických vystěhovalců*. Praha : Spolek Sv. Rafaela, 1939
- SUCIU, Marius. *Perspectives for a Regional Politics in Romania* [online]. 1997 [cit. 2009-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.ceeol.com/aspx/issuedetails.aspx?issueid=ae229008-2942-11d7-9885-000021fa9e2e&articleId=2b4c87ec-2a13-11d7-9885-000021fa9e2e>>.
- SVOBODA, J., DOKOUPIL, I., *Banát – turistický a vlastivědný průvodce českými vesnicemi v rumunském Banátě*. Brno : Kudrna, 2005
- SVOBODA, Jaroslav. *Česká menšina v Rumunsku* [online]. 1999 [cit. 2009-02-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.listbanat.cz/publikace.html>>.
- SVOBODA, Jaroslav. *Česká menšina v Rumunsku, Sdružení Banát, edice Češi na Balkáně*, Praha 1999
- VALÁŠKOVÁ, Naďa , SECKÁ, Milena. *List Banát - články : Češi v rumunském Banátu* [online]. březen 1992 [cit. 2009-03-16]. Dostupný z WWW: <http://www.listbanat.cz/clanky.html#cesi_v_banatu>.
- VULTUR, Smaralda. *De l'Ouest à l'Est et de l'Est à l'Ouest : les avatars identitaires des Français du Banat* [online]. 2001 [cit. 2009-02-23]. Dostupný z WWW: <http://www.memoria.ro/?location=view_article&id=1641&l=fr>.
- VYLETOVÁ, Magdaléna: *Rumuští Češi, čeští Rumuni: Formy identifikace krajanů žijících*

Televizní pořady:

ČENGELOVÁ-SOLČANSKÁ, Mariana. *Ábelův černý pes*, filmová povídka Bakalářská práce, Česká televize a VŠMU Bratislava 2006

ČT24 reportáž o českém jazyce, 2009

ČT24 reportáž o táboře pro děti z Banátu

ČT24 rozhovor s Ivem Dokoupilem a Michalem Kupsou

JANČÁREK, Petr. *Nádherný smutek*, Člověk v tísní, 2000

JANKOVÁ, Gabriela. *Nejsou Češi jako Češi* z cyklu Ta naše povaha česká, Česká televize 2009

MACHARÁČEK, Ivo. *Na hody do Banátu*, z cyklu Náš venkov, Česká televize 2008

MAREK, Jaromír. *Češi srbského Banátu* z cyklu Cesty víry, Česká televize 2007

MAREK, Jaromír. *Hajda domů*, Česká televize 2006

NÁPLAVA, Miloslav. *Banát* z cyklu cestopisných pořadů na cestě, Česká televize 2006

STODŮLKA, Petr. *Mizející vánoční svět českých vesnic v Banátu* z cyklu Folkloristika, Česká televize 2009

TV-mis, Charita Hodonín. *Český Banát - umírající komunita*, f.d. production 2006

Seznam obrázků, tabulek a grafů

Obr. 1 Oblast Banátu v Evropě	4
Obr. 2 Regiony Rumunska.....	5
Tab. 3 Obyvatelé z českých zemí ve vesnicích Banátu	11
Graf 4 Vývoj obyvatelstva v sedmi vesnicích Banátu mezi r. 1830 a 1910	13
Tab. 5 Finanční pomoc ČR směřující do oblasti Banátu v letech 1995 – 2002..	40

Seznam příloh

PŘÍLOHA Č. 1 SEZNAM INFORMÁTORŮ	I
PŘÍLOHA Č.2 STATISTIKY POČTU OBYVATEL ČESKÉHO PŮVODU A HLAVNÍ BANÁTSKÉ KOMUNITY ČECHŮ	IV
PŘÍLOHA Č.3 USNESENÍ VLÁDY O POSKYTNUTÍ POMOCI ČESKÝM KRAJANŮM V RUMUNSKU	VI
PŘÍLOHA Č. 4 FOTOGRAFIE	VIII

PŘÍLOHA Č. 1 SEZNAM INFORMÁTORŮ

Obyvatelé Banátu

Anna – rodačka ze Svaté Heleny, seniorka, děti reemigrovaly, zůstala sama s manželem, za dětmi se ale neodstěhují, chce dožít na Banátu.

Barbora – rodačka ze Svaté Heleny, v roce 2000 absolvovala kurz pro budoucí pečovatelky v České republice.

Marjánka - rodačka z Gerniku, dcera hospodského, turisty neubytovává, ale setkává se s nimi často, když obsluhuje v pohostinství

Ethelka – rodačka z Rovenska, vdala se do Svaté Heleny, plánuje zde i zůstat. Měla být pečovatelkou pro Charitu, ale projet nevyšel, až do jejich smrti v roce 2008 pečovala o tchána a tchýni, aplikovala injekce i ostatním zájemcům z vesnice. Turisty ve vesnici vítá jako příjemnou změnu, má ráda chalupáře z Čech, protože jinak by se přistěhovali Rumuni, kteří už tak hodně stavení odkoupili.

Ferda - rodák ze Svaté Heleny, bývalý havíř, nyní žije z hornického důchodu, žije sám, celá rodina reemigrovala do Čech

Gabi – rumunský obyvatel, bydlí v Temešváru, v Gerniku postavil penzion, kde chce ubytovávat turisty (hlavně rumunské), plánuje pro ně postavit i koupaliště. V jeho penzionu je i možnost stravování, kapacita je 14 lůžek v hlavní budově, a čtyři chatky pro 4 osoby. Cena je přibližně stejná jako při ubytování u místních obyvatel.

Josef – rodák z Gerniku, knihovník, udržuje pro KČT turistické značení.

Mariana – rodačka z Rovenska, reemigrovala, ale nebyla v České republice spokojená, tak se vrátila do Rovenska. Život v Banátu je pro ní symbolem svobody a volnosti.

Marie - rodačka z Gerniku, ubytovává turisty – poskytuje volné pokoje i samostatnou chalupu

Maruška – rodačka z Gerniku, studuje v Temešváru, pravidelně obchází Gernické obyvatele, kteří potřebují ošetřit (v době mého pobytu to bylo 5 žen ve věku kolem 70 let). Spolupracuje s lékaři z ČR, kteří přijíždějí poskytovat zdravotní pomoc.

Ondřej - z České republiky, v roce 2007 učitel v Eibenthalu, založil informační server www.eibenthal.eu

Petr - původně z České republiky, oženil se ve Svaté Heleně, kromě toho, že učí na místní škole se plně zapojuje do života vesnice včetně polních prací. Provozuje oficiální server vesnice na adrese www.svata-helena.eu.

Sofie – seniorka, rodačka ze Svaté Heleny, turisté ji vadí zejména kvůli pořizování fotografií.

Štěpán – rodák z Eibenthalu, jeho rodina trpí poklesem příjmu po uzavření dolu, kde celý život pracoval. Turisté jsou pro něj vítaný zdroj příjmu.

Václav – rodák z Bígru, chce reemigrovat, ale čeká, až si ho syn vezme k sobě

Vašek - rodák z Gerniku, využil stipendia v Olomouci, kde mu pomáhala Charita Olomouc. Nyní pracuje v Bukurešti. Za pomoc z České republiky je vděčný, „bez ní by neměl práci“.

Reemigranti

Alenka- rodačka z Rovenska, působila tam jako učitelka, v roce 2007 se odstěhovala do ČR

Jozef - rodák z Gerniku, od roku 1992 bydlí u Plzně. Reemigroval spolu se skupinou pracovníků, které zaujala nabídka firmy Mitaz. Je přesvědčený, že až zemřou staří obyvatelé Banátu, české vesnice zaniknou. Postoj k turistům se mění, protože dříve byli velmi vítáni, protože to bylo „něco nového, ale pak už jich tam chodí moc“. Jozef si přivydělává tím, že dopravuje turisty do Banátu a zpět.

Turisté

Eliška – z Prahy, do Banátu jezdí i se skupinkou rodin už několik let. Je pro ni důležité, že svou přítomností může přispět. Proto se rad ubytovává u méně majetných rodin, „aby si přilepšili“. Banát je podle ní ideální turistická destinace zejména pro rodiny s dětmi.

Petra – v Banátu je potřetí, moc se jí tam líbí, vždycky absolvuje putování mezi vesnicemi, v každé stráví jednu noc.

Tereza – z Ústí nad Labem, váží si solidarity, lidskosti, tradic, lidé v českých vesnicích mají velké srdce, milují krajinu. Koupě místních produktů je podle ní příjemný způsob, jak přispět do rozpočtu místních obyvatel. V Banátu je podle ní třeba posilovat lidský kapitál a poskytovat informace obyvatelům (např. o zdravotní péči).

Monika – ze Zlína, v Banátu byla jen jednou, projekt šetrné turistiky ji zajímá, uvědomuje si, že je potřeba místním pomáhat. Není si jistá, co si má myslet o stavbě penzionu v Gerniku. Na jednu stranu to vytvoří nová pracovní místa, např. pro kuchařky, ale na druhou stranu se obává, že místním obyvatelům penzion sníží příjmy za ubytování turistů. Podle ní by se do Banátu mělo jezdit v menších skupinkách a využívat místní autodopravce (třeba „kluky Hrůzovy“). Turisté musí ctít místní zvyky a být uctíví.

Pavlína – z Hodonína, české vesnice navštívila dvakrát, krajina i lidé jí přirostli k srdci, ráda by se sem ještě někdy vrátila. Projekt agroturistiky hodnotí velmi kladně, avšak podle ní musí být turistika individuální a turisté musí být ubytováni v rodinách. Tak může být agroturistika skutečnou rozvojovou pomocí. Je proti skupinovým zájezdům.

Michal – v Banátu je poprvé se skupinkou přátel. Cestuje hodně, Banát mu připomíná Zakarpatskou Ukrajinu. Je přesvědčený, že za několik let české vesnice nebudou existovat

Milan – v Banátu je potřetí, stěžuje si na čtyřkolky a motorky, které mu zneprůjemňují dovolenou. Turisté jsou podle něj necitliví.

Jarda – jezdí pravidelně několikrát ročně do chalupy, kterou si koupili s kolegy z Respektu. Banát je úžasný, zajet si do Rovenska je nejlepší způsob, jak strávit víkend a odpočinout si od civilizace a jejích nešvarů.

Čeští odborníci

Fík – koordinátor pro organizaci Člověk v tísni, o.p.s.

Lukáš Melnický– bývalý koordinátor organizace Člověk v tísni, v roce 2007, kdy jsem s ním vedla rozhovory působil v Českém kulturním centru bukurešťské ambasády

Alena Rusová - jednatelka Samari, o.s. Na duben 2009 připravuje projekt zdravotní péče o seniory v českých vesnicích Banátu. Na podzim oku 2008 proběhla finanční sbírka na tento projekt.

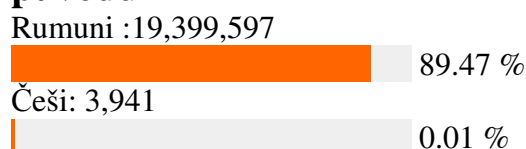
Pavel Klvač - asistent na Katedře environmentálních studií FSS MU v Brně, věnuje se metodologickým přístupům environmentálního bádání v oblasti společenskovedních disciplín, environmentální sociologii a problematice venkova a krajiny.

PŘÍLOHA Č.2 STATISTIKY POČTU OBYVATEL ČESKÉHO PŮVODU A HLAVNÍ BANÁTSKÉ KOMUNITY ČECHŮ

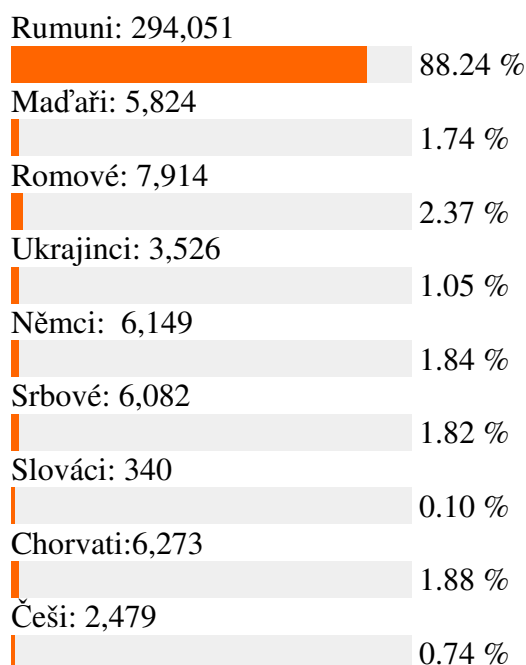
Podle: Etno-demografická struktura Rumunska – údaje podle sčítání lidu z roku 2002

http://www.edrc.ro/recensamant.jsp?regiune_id=0&judet_id=1909&localitate_id=1974

Celé Rumunsko – rumunské a české obyvatelstvo podle etnického původu

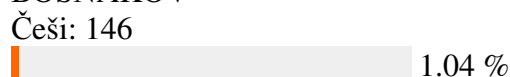

Rumunsko župa Caraș-Severin - obyvatelstvo podle etnického původu (uvádím jen menšiny nad 0,05 %)

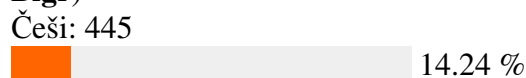

Obce župy Caraș-Severin, kde tvoří Češi více než 1 % obyvatelstva:

MOLDOVA NOUĂ / ÚJMOLDOVA / NEUMOLDOWA/ NOVÁ MOLDOVA/
BOŠŇÁKOV

BERZASCA / BERSZÁSZA / BERSASKA / BERZÁSKA (obec, pod kterou spadá **Bígr**)

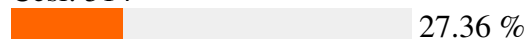

BOZOVICI / BOZOVICS / BOSOWITSCH

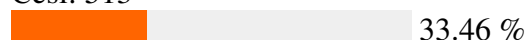
CORONINI / LÁSZLÓVÁRA / KORONINI (obec, pod kterou spadá **Svatá Helena**)

Češi: 514

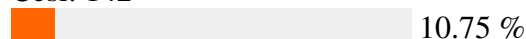
GÂRNIC / SZÖRÉNYBÚZÁS / WEITZENRIED/ **GERNIK** (údaje jsou zkreslené, protože pod něj spadá rumunská obec Padina Noua)

Češi: 513

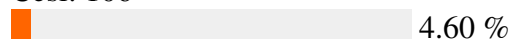
LĂPUȘNICEL / KISLAPOSNOK / LAPUSCHNITSCHEL (obec, pod kterou spadá **Šumice**)

Češi: 142

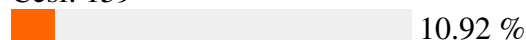
SOCOL / NÉRASOLYMOS / SAKALOWATZ/ SOKOL

Češi: 106

ȘOPOTU NOU / ÚJSOPOT / NEUSCHOPOT (obec, pod kterou spadá **Rovensko**)

Češi: 159

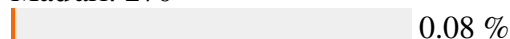

Rumunsko župa Mehendiți – obyvatelstvo podle etnického původu (uvádím jen menšiny nad 0,05 %)

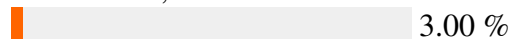
Rumuni: 294,829

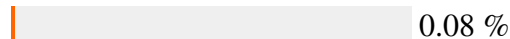
Maďaři: 270

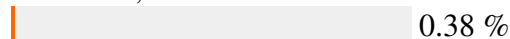
Romové: 9,230

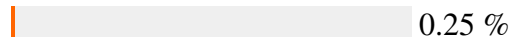
Němci: 259

Srbové: 1,178

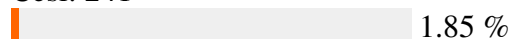
Češi: 770

Obce župy Mehendiți, kde tvoří Češi více než 1 % obyvatelstva:

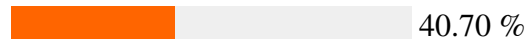
ORȘOVA / ORSOVA / ORSCHOWA / ORȘAVA

Češi: 241

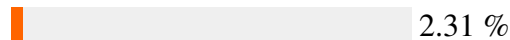
DUBOVA / DUNATÖLGYES/ DUBOVÁ (obec, pod kterou spadá **Eibenthal**)

Češi: 440

EȘELNIȚA/ JESENICE

Češi: 71

PŘÍLOHA Č.3 USNESENÍ VLÁDY O POSKYTNUTÍ POMOCI ČESKÝM
KRAJANŮM V RUMUNSKU

Zdroj:

http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/AAC6A2E96DDFE10CC12571B600700D76

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY

USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

ze dne 11. ledna 1995 č. 25 + P

o poskytnutí pomoci českým krajanům v Rumunsku

Vazba na záznam z jednání vlády:

V l á d a

I. s o u h l a s í s poskytnutím pomoci českým krajanům v Rumunsku a to uvolněním finančních prostředků ve výši do 30 mil. Kč z vládní rozpočtové rezervy na podporu konkrétních projektů splňujících podmínky uvedené v příloze tohoto usnesení s tím, že tato pomoc bude realizována prostřednictvím nevládní organizace vybrané na základě konkurzního řízení;

II. u k l á d á

1. místopředsedovi vlády a ministru financí uvolňovat z vládní rozpočtové rezervy finanční prostředky uvedené v bodě I tohoto usnesení v částkách specifikovaných ministrem zahraničních věcí podle bodu II/2/b tohoto usnesení a tyto prostředky převést do rozpočtu kapitoly ministerstva zahraničních věcí vždy do 1 měsíce po obdržení specifikace,

2. ministru zahraničních věcí

a) informovat o rozhodnutí vlády uvedeném v bodě I tohoto usnesení vládu Rumunska a projednat s ní možnost přiměřené finanční spoluúčasti na pomoci českým krajanům v Rumunsku podle tohoto usnesení,

b) předkládat místopředsedovi vlády a ministru financí specifikaci rozpočtových prostředků potřebných pro jednotlivé etapy pomoci krajanům v Rumunsku podle tohoto usnesení v termínech podle postupu přípravy konkrétních projektů,

c) zajistit poskytování finančních příspěvků na konkrétní projekty za podmínek uvedených v příloze tohoto usnesení,

d) informovat o výši poskytnutých prostředků a jejich použití na konkrétní projekty každoročně v závěrečném účtu rozpočtové kapitoly ministerstva zahraničních věcí.

Provedou:

místopředseda vlády a ministr financí,

ministr zahraničních věcí

Předseda vlády

Doc. Ing. Václav Klaus, CSc., v. r.

P ř í l o h a k usnesení vlády ze dne 11. ledna 1995 č. 25

Podmínky poskytování pomoci pro konkrétní projekty českým krajanům v Rumunsku

A. DRUH PROJEKTU

1. rekonstrukce a vybavení budov krajaných škol a kulturních center,
2. opravy a rekonstrukce přístupových komunikací do obcí obývaných krajany,
3. zavádění telefonního spojení do obcí obývaných krajany,
4. zpřístupňování zdravotní péče obyvatelům obcí obývaných krajany.

B. PŘIPRAVENOST PROJEKTU

investor (krajaný spolek, obec, školský úřad, župní správa komunikací apod.) má k dispozici prováděcí projekt podložený odpovídajícím rozpočtem.

C. SPOLUFINANCOVÁNÍ PROJEKTU

investor prokáže připravenost k finančnímu krytí nejméně 10 % (v případě státního, resp. komunálního majetku, jako jsou komunikace a telefonní spojení nejméně 30 %) celkových nákladů na akci z místních zdrojů - vlastní prostředky, sponzorské dary, dotace z prostředků krajaného spolku, dotace z prostředků vyšších správních orgánů (župa, stát) apod.

D. OBDOBÍ REALIZACE PROJEKTU

nejpozději do 31. prosince 1997.

E. VYÚČTOVÁNÍ PŘÍSPĚVKU NA PROJEKT

investor se zaváže umožnit průběžnou kontrolu čerpání poskytnutého příspěvku a ve stanovených termínech předkládat jeho vyúčtování.

F. DOPLŇUJÍCÍ PODMÍNKY

investor přijme případné doplňující podmínky pro poskytnutí příspěvku týkající se např. volby stavebních materiálů a technologií, výběru dodavatelských firem apod.

PŘÍLOHA Č. 4 FOTOGRAFIE

Logo organizace Člověk v tísni – Svatá Helena

Nová budova školy postavená za pomoci ČR

Opuštěný důl u Svaté Heleny

Okolí českých vesnic

Turistická značka KČT

Turistické ukazatele KČT

Zničené ukazatele (údajně Rumuny ze závisti, že poskytovaná pomoc směřuje jen k české menšině)

Na Rovensku se prasata chovají „po rumunském způsobu“, tzn. pasou se přes den v okolí vesnice

Lidová religiozita je zřejmá z vybavení pokojů

A z křížků v okolí vesnic

Uvázání klasického helenského kroje

Mouka se mele ve vodních mlýncích, tzv. vodenicích

Pec na pečení chleba

Od roku 2008 podporuje Člověk v tísni i hipoturistiku

Krajina v okolí českých vesnic

Turisty zaujme lidová architektura

Vybavení gemické mlékárny

Tradiční obuv

